No. 38. DONDERDAG 20 SEPTEMBER 1923. 23ste Jaargang.

In overleg en met toestemming der Directies der Stoomvaartmaatschappijen „Nederland" en „Rotterdamsche Lloyd" wordt dit blad te Port-Said onder de passagiers persoonlijk gedistribueerd en ligt bovendien

ter raadpleging en lezing op de leestafels der Oost- en West-Indische Mailbooten en der voornaamste Sociëteiten, Hotels, Café's en Leesinrichtingen, zoowel hier te lande als in Oost- en West-Indië.

HET KOLONIAAL WEEKBLAD

ORGAAN DER VEREENIGING

OOST EN WEST

Opgericht door Kolonel E. V. L. van Zuylen, 21 Maart 1900.

„Het Koloniaal belang is een algemeen Nederlandsch belang".

KANTOREN:

HOOFDBESTUUR . . . . } HEULSTRAAT 17, DEN HAAG
INLICHTINGENDIENST . . . . . } TELEF. 4519. POSTGIRO 14574

MEDEDEELINGEN of INGEZONDEN STUKKEN moeten worden geadresseerd „aan de Redactie-Commissie" en gezonden aan de Presidente: HEERENGRACHT 7, DEN HAAG.

ADMINISTRATIE VAN HET „KOLONIAAL WEEKBLAD"
HEULSTRAAT 17, DEN HAAG. - TELEFOON 4519. - POSTGIRO 14574

Voor *Administratie* en *Verandering van Woonplaats* wende men zich in Nederl. tot den Administr.: HEULSTRAAT 17, Tel. 4519. Postgiro 14574, in Ned.-Indië tot den Hoofdvertegenw. te SOEMENEP (Madoera) Mr. K. FAUSER. Voor *Advertentiën* tot de DRUKKERIJ TEN HAGEN, NOBELSTRAAT 20. Tel. Interc. 1987*. Postgiro No. 17260, beiden DEN HAAG.

Voor hen die NA 1 OCTOBER e.k. als lid dezer Vereeniging toetreden, geldt de contributie van het loopende jaar ook voor het volgende (1924).

Op vereerend verzoek van den Voorzitter, den heer Mr. A. J. E. A. Bik, maken wij de lezers opmerkzaam op de Oranje-Nassau-tentoonstelling in de Gothische Zaal (tegenover het Paleis, Noordeinde) en bevelen hiemede een bezoek aan deze uit een historisch en genealogisch oogpunt bizonder belangrijke tentoonstelling, ten zeerste aan.

Voor Noodlijdend Japan.

Van „wereldschokkende" gebeurtenissen wordt, in overdrachtelijken zin, gesproken. Helaas, met wat in het verre Oosten geviel, is deze term maar al te zeer toepasselijk op de werkelijkheid, maar op eene dan, welke met menschenwoorden spot.

In onbewustheid vernietigden de elementen, in één lichtflits, in enkele oogenblikken, het leven van tienduizenden bewusten en vernielden hetgeen door gestagen arbeid van menschenhanden tot stand gekomen was. En Europa, dat in het laatste tiental jaren van „schokken" weet mee te spreken en dientengevolge alle evenwicht moet derven, het waggelend Europa maakte niettemin, bij de noodlottige tijdingen, terstond front naar het Oosten.

Vol mededoogen, om te helpen. Want aan wie en wat niet reddeloos verloren ging, kan lafenis en herstel gebracht worden. Wij, in Nederland, het is een wereldbekendheid, scharen ons dan in de voorste gelederen en zeker nu, waar het gaat om ter hulpe te komen een land, daarmede Nederland, de eeuwen door, voortreffelijke relatiën heeft onderhouden, een land, welks energieke bewoners achting afdwingt en van welke laatsten een aanzienlijk deel gastvrijheid vindt onder onze vlag.

Bij een inleidend woord als dit, blijven bijzonderheden achterwege; de bede om leniging van nameloos leed moet voor zichzelve spreken, maar, in herinnering mag gebracht worden hoe de Japanners, die evenmin als wij, het verleden vergeten, dankbaar zijn en blijven voor hetgeen Nederland, in vervlogen dagen, voor hen gedaan heeft, ten bewijze waarom onze landgenooten door hen nog steeds met erkentelijke onderscheiding worden bejegend.

Het ligt in de lijn der Vereeniging „Oost en West" om het hare te doen ten einde bijstand te verleenen aan het zoo geweldig geteisterde Japan. Een weg staat daarvoor open en het is juist die, welken men ginds bij voorkeur, als de doeltreffendste, ingeslagen ziet: *het inzamelen van gelden.* Mitsdien wordt bij dezen een beroep gedaan op de offervaardigheid van hen, die dat offer nog niet gebracht hebben, met verzoek hunne giften te willen doen toekomen aan den secretaris-penningmeester, Heulstraat 17, die dezelve in dit blad verantwoorden en afdragen zal aan den heer D. van Walree, penningmeester van het Centraal Nederlandsch Comité — Ramp Japan 1923 — te Amsterdam.

Indië in de Troonrede.

Wat de jongste troonrede bevatte met betrekking tot Indië is samengevat in de drie volgende alinea's:

„Een wetsontwerp, strekkende om bestuur en wetgeving van Nederlandsch-Indië te regelen in den geest van de herziene bepalingen der Grondwet, zal U eerstdaags bereiken.

„Ook zal spoedig Uwe medewerking worden gevraagd voor een wet, krachtens welke de verdere exploitatie der tinertsen van Billiton zal geschieden in gemeenschappelijk bedrijf met de Billiton-maatschappij, met overwegende zeggenschap van de Regeering.

„De bevordering van de geestelijke en stoffelijke belangen der bevolking, ook van die der overzeesche gebiedsdeelen, blijft, voor zoover de benarde geldelijke omstandigheden dit toelaten, een onderwerp van aanhoudende Regeeringszorg uitmaken."

Evenals aan den redacteur van „Het Vaderland" is het ons opgevallen dat daarin met geen woord gerept wordt over de netelige vloot-kwestie.

In de kantteekeningen van bovengenoemd blad lezen wij o.m.:

„Het treft ons, dat in de Troonrede gezwegen wordt over de Vlootwet. Als het is, omdat de Regeering zelve inziet, dat de „ingrijpende maatregelen om onze financiën in evenwicht te brengen" nog iets zwaarder zullen drukken, dan ze reeds doen zullen door gelijktijdige veiligstelling van de toch al veel te hooge Marine-begrooting, terwijl ze van plan is de Vlootwet zoo spoedig mogelijk aan de orde te stellen, bewonderen wij deze tactiek der slimheid niet. Wij kunnen ons toch niet vleien met de hoop, dat zij ook tot de conclusie zou gekomen zijn, dat herstel van den financieelen toestand, aan de regeling van onze defensieplannen zal moeten voorafgaan."

Ook zou, dunkt ons, bij de opsomming van alle donkere bezuinigingswolken, door het wijzen op een daarbij opkomend zilverrandje als afschijning den gelukkig oplichtenden Indischen financieelen toestand, onze algemeene horizon wat hoopvoller geteekend zijn.

BESCHIKBAAR.

De Pangerans van Solo en Djocja in Twente.

In de N. R. Ct. van 18 dezer lezen wij:

„Op uitnoodiging van den Ondernemersraad voor Nederlandsch-Indië hebben de Pangerans van Solo en Djocjakarta met gevolg een bezoek gebracht aan Twente, ten einde kennis te maken met enkele aldaar gevestigde groote industrieën. Men verzoekt ons opneming van het volgende omtrent dit bezoek.

Op 13 September werd de Koninklijke Weefgoederenfabriek, voorheen C. T. Stork, te Hengelo, bezocht, alwaar de prinsen de verschillende goederen en kains, bestemd voor Oost-Indië hebben zien vervaardigen. Na dit bezoek bood de firma Stork het gezelschap een autotocht naar de omstreken van Hengelo aan, waarbij de tuinen van kasteel Twickel werden bezocht. Aan den maaltijd te Hengelo zaten enkele fabrikanten uit Hengelo en Oldenzaal aan.

Den volgenden morgen reed het gezelschap per auto naar Oldenzaal, teneinde aan de fabriek van de heeren H. P. Gelderman en Zn. een bezoek te brengen. Ook daar hebben de prinsen het textielbedrijf (het spinnen en weven van witte goederen) in oogenschouw genomen, zoomede de verschillende naar Oost-Indië te verzenden goederen. De bezoekers gebruikten ten huize van een der directeuren het noenmaal, waarna een bezoek werd gebracht aan de machinefabriek der Gebr. Stork en Co. te Hengelo. Het gezelschap bezichtigde daar o.a. de verschillende machines en onderdeelen in aanmaak voor suikerfabrieken in Oost-Indië en zag het maken van een gietstuk. 's Avonds boden de directies van die fabriek en van de Koninklijke Weefgoederenfabriek v.h. C. F. Stork het gezelschap een maaltijd aan, die werd opgeluisterd door het muziekkorps van eerstgenoemde fabriek. Het hotel en omgeving en de woning van een der heeren Stork waren geïllumineerd.

Aan tafel voerde de voorzitter van den Ondernemersraad, prof. M. W. F. Treub, het woord. Hij deed o.m. uitkomen, dat naar zijn meening Oost-Indië voorloopig nog niet buiten het Hollandsche intellect en het Hollandsche kapitaal kan. De rede werd door dr. Radjiman, lijfarts van den Soesoehoenan van Solo, beantwoord.

Zaterdag ging het gezelschap naar Kootwijk, om een bezoek te brengen aan het radio-station aldaar. De hoofdingenieur Collette, directeur der telegrafie en telefonie, en ir. Völter en eenige ambtenaren leidden het gezelschap rond. De Pangeran van Djocjakarta zond een draadloos telegram aan zijn broeder, den sultan.

Na met de Kootwijksche heeren te Apeldoorn het noen-

maal gebruikt te hebben, keerde het gezelschap naar Den Haag terug.

De prinsen met gevolg werden vergezeld door den gep. resident G. J. Oudemans; voor den Ondernemersraad was aanwezig de heer J. F. de Hart, oud-hoofd-intendant der marine.

De sultan van Boeloengan en zijn zoons waren verhinderd, de excursie mee te maken."

* * *

Wat zou het interessant zijn het oordeel te hooren van deze Pangerans en hun gevolg betreffende het hier door hen geziene, vooral met betrekking tot hun eigen land en volk.

De Surinamefilm in de Afdeeling Apeldoorn.

Het was een der nummers van ons program om de Surinamefilm te vertoonen. Dit is altijd een heel ding, wegens de risico, terwijl we bovendien met de Toradja-film zoo'n tegenvaller gehad hadden. De onkosten beliepen voor deze voorstelling (12 Sept.) ruw geschat: ƒ 175 à ƒ 200. Oorspronkelijk hadden we het plan een afzonderlijke voorstelling voor leerlingen van Gymnasium, H.B.S., Rijkskweeksch., Normaallessen en U.L.O.-scholen te organiseeren. Doordat enkele scholen eerst 10 Sept. begonnen, konden we dat niet op tijd voor elkaar brengen en besloten we ter kennis van de directeuren en hoofden dier onderwijsinrichtingen te brengen om die leerlingen in de avondvoorstelling ad ƒ 0.25 toe te laten. Jammer genoeg liet de medewerking van enkelen wel iets te wenschen over, en waren er leerlingen, die eerst een dag te voren er iets van vernamen — één schijnt het heelemaal vergeten te hebben.

Niettemin verkochten we nog van te voren 225 kaarten aan leerlingen en hadden we iets meer medewerking gehad, dan zouden we 's Maandags nog hebben kunnen besluiten tot een middag- en een avondvoorstelling, wat ons ook veel aangenamer en wat ook veel beter nog zou geweest zijn.

Dezen keer volgden we verder het systeem van de Volks-Universiteit, en bepaalden den toegang voor allen, leden of geen leden op ƒ 0.50, onverschillig voor welken rang.

We verkochten 323 plaatskaarten à ƒ 0.50, zoodat er een kleine 550 plaatsen bezet waren; medegerekend het afdeelingsbestuur en genoodigden van het Bestuur der Sociëteit.

Na de opening, met een korte toelichting over de Java-Spoorwegfilms, werden eerst deze vertoond. De rolprent gaf een duidelijk mooi beeld van verschillende trajecten uit West-Java, vooral ook van de technische moeilijkheden, die waren te overwinnen om in dat bergland spoorwegen aan te leggen. Daarna kreeg de heer A. S. J. Fernandes het woord. In zijn goed gedocumenteerde rede liet spreker vooral uitkomen, dat de Surinamer Nederlander is en Nederlandsch voelt. Lang werd stilgestaan bij den achteruitgang, de oorzaken daarvan en wat er ter verbetering gedaan wordt, en kan worden, en scherp stelde spr. zich tegenover degenen die denken aan verkoop van deze kolonie.

Na de pauze rolde de film in drie deelen af. 't Was een prachtwerk, waarmede de firma Pathé frères zeker eer inlegt. Een duidelijker beeld was zeker niet te krijgen. We kunnen deze film iedere afdeeling zeer aanbevelen.

Ze spreekt voor zichzelf. 't Laatste deel, voorstellende een tocht naar 't binnenland over de stroomversnellingen heeft vooral een scherpen indruk nagelaten, niet 't minst op de jeugdige kijkers.

We hopen, dat onze aanstaande tentoonstelling van kunstwerken van den heer Nieuwenkamp, aangevuld met voorwerpen van Balische kunst een evengroote belangstelling van het publiek mag ondervinden. We zullen den toegangsprijs niet hooger stellen dan strikt noodig is en ons best doen er een goed geheel van te maken. Zie binnenkort de Nieuwe Apeldoornsche Courant en zegt het voort!!!

J. C. BAARS, *Secretaris.*

Cacao.

Professor Dr. W. Roepke heeft in „Onze Koloniale Landbouw", onder redactie van Dr. J. Dekker een boekje over cacao geschreven. De schrijver is oud-directeur van het Proefstation Midden-Java te Salatiga, hoogleeraar aan de Landbouwhoogeschool te Wageningen, en bedoelt met zijn boekje een beknopte handleiding, uit de praktijk voor de practijk geschreven.

Het boekje is zeer onderhoudend geschreven en vinden wij o.a. de volgende wetenswaardigheden:

De cacao is sedert twee eeuwen op Java ingeburgerd, het is echter niet zeker wanneer en hoe, denkelijk via de Philippijnen en de Molukken. (In de laatste kwam nog vóór dertig jaar de cacao als Inlandsche cultuur voor, tot de Helopeltis daar een einde aan maakte. Uit dien tijd komen echter op de ondernemingen der Batjan Archipel Maatschappij nog een paar goed gezonde exemplaren voor.

Op West-Java hield de plant zich ongeveer een eeuw staande, zonder dat er van cultuur sprake was, pas in de eerste helft der 19de eeuw verrezen daar enkele onbeduidende cacao-tuintjes, door Europeanen en Chineezen geëxploiteerd, zoodat ze nauwelijks als de voorloopers der tegenwoordige cacao-cultuur te beschouwen zijn.

Deze laatste is van recenten datum en dankt haar ontstaan aan den achteruitgang der Java- en Liberia-koffie, die in de tachtiger en negentiger jaren een ernstige crisis in de bergcultures veroorzaakte.

Toen besloten enkele ondernemingen in Midden-Java, ten einde raad cacao te planten, met schaarsche kapitaaltjes, geen ondervinding en zonder zekerheid aangaande rentabiliteit, dus met goedkoop werken en gaandeweg inboeten, waar koffieboomen gestorven waren, daar men de levende wilde behouden. Zoo ontstond gemengde cultuur met al hare gebreken, o.a. te nauw plantverband.

Toch bleek de nieuwe cultuur levensvatbaar, ging men tot geleidelijke uitbreiding over en op een meer rationeele basis.

Vooral op Oost-Java werden toen zuivere cacao-aanplantingen aangelegd, niet alleen op oude koffieterreinen, maar ook op maagdelijke gronden, in tegenstelling met Midden-Java, waar men van den oorspronkelijken nood een deugd maakte en sommigen zoo ver gingen te beweren, dat cacao met andere planten samen geplant moest worden, van oudsher notemuskaat en kapok. Later wilde men niet achterblijven en plantte castilloa en hevea als tusschenbeplanting, nog later robusta, die toen de aardige winsten beloofde, met peper, kapok, coca en cubeben langs de paden en kola als windbrekers en tuingrenzen. Je reinste kruidenierswinkel!

Gelukkig begint het inzicht baan te breken, dat dit een wantoestand is en is het te hopen, dat de directies in patria dit ook gaan inzien, waardoor de vooruitzichten der cacao-cultuur in Midden-Java allicht belangrijk verbeteren zouden.

Grond en klimaat van Java leenen zich goed voor de cacao, al is de groei der plant blijkbaar niet zoo krachtig als in andere landen.

Omstreeks 1900 werd de cacao ernstig door Helopeltis- en mottenplaag bedreigd. Onder Dr. L. Zehntner, in 1901/2 werden deze kwalen zoo danig bezworen door de oprichting van een eigen proefstation, dat de cultuur zich kon blijven handhaven. In 1910 kwam de groote rubber-„boom", waarbij vele cacao-tuinen in rubber omgezet werden, zoodat bijna alle cacao in Oost-Java verdween.

Een lichpunt is de invoer van den eerste Forastero, waarvan de afstammelingen als zoogenaamde Djati-Roenggo-Hybride den ouden Criollo juist op het geschikte moment op groote schaal tot heden verving, anders ware van de cacao-cultuur op Java niet veel meer overgebleven dan eenige kwijnende restanten.

Op Java komen een 30-tal ondernemingen in Europeesch beheer voor, met ruim 6000 H.A. cacao-aanplant, waarvan ongeveer 2/3 uit gemengden aanplant bestaan, waarvan 14 in het Semarangsche, telkens 3 in Pasoeroean, Pekalongan en Soerakarta, 2 in Besoeki en Kediri en 1 in de Preanger zoodat Midden-Java het centrum vormt, voornamelijk in het Oengaranggebergte.

De cultuur is lastig, de voortdurende bestrijding der plagen vormt stellig een bezwaar, terwijl in Midden-Java de ondernemingen vrijwel volgeplant zijn en de Regeering geen nieuwe gronden meer uitgeeft.

Om twee redenen ziet schrijver de toekomst niet ongunstig in, eensdeels omdat Java-cacao een gewild artikel is, gezien de bevredigende prijzen op de wereldmarkt met weinig prijsschommelingen, terwijl de mottenplaag (en in minder mate ook de Helopeltis) binnen afzienbaren tijd veel van zijn beteekenis verliezen zal, maar dan moet de cultuur intensief gedreven worden.

De cacaoplant is een laagblijvende boom van ongeveer 5 à 10 meter hoogte en bereikt in gesloten aanplantingen een leeftijd van ongeveer 25 jaar. Elders wordt ze veel ouder. In Suriname kent men 100-jarige boomen.

Het wortelstelsel is niet bijzonder krachtig ontwikkeld, bestaat uit een zeer diepgaanden penwortel met meerdere dikke zijwortels, alle fijnere wortelvertakkingen en haarwortels ontbreken bijna geheel.

De bast is bij jonge, forsche boomen tamelijk glad, bij oude ruig en vol oneffenheden en vindt men bij deze, vooral bij het criolle-ras een vegetatie van korstmossen, die groote, licht grijsgroene vlekken vormen. Deze breiden zich zoo uit, dat ze ineenvloeien en de natuurlijke grijsbruine kleur van den bast geheel verdringen.

De bladeren zijn eenigszins hangend, langwerpig met een geprononceerde punt en 25 à 50 centimeter lang. Jong blad is witachtig geelgroen, bij eenige varieteiten min of meer paars. Het heet poepoes en vormt zich op gezette tijden, 4 keer 's jaars, steeds tegelijk aan alle boomen. Het oude loof is donkergroen, hard nauwelijks glanzend en vertoont bij langere droogte niet zelden een fijn, grijs dons door een zeer dunne wasafscheiding.

De bloesem is klein, onaanzienlijk en geurloos en komt op schijnbaar willekeurige plaatsen van den bast der stammen en takken te voorschijn in kleinere of grootere trossen, is witachtig geel, met aan de kelk en het steeltje min of meer paarsachtig rose.

Het vruchtbeginsel is bovenstandig, de vrucht meloen- tot komkommervormig, min of meer puntig met tien overlangsche gleuven, de buitenkant vertoont alle overgangen van geheel glad tot sterk wrattig gerimpeld en gegroefd. De kleur loopt uiteen van donkerrood tot rose en geel, tot min of meer groen. Criollokolven zijn op hooggelegen landen opvallend donkerrood, op laaggelegen meer overhellend naar Oranje. De lengte variëert van 12 tot 20 c.M. Groote vruchten zijn niet economisch daar ze dikwijls een dikke schil hebben.

De inhoud bestaat uit in 5 overlangsche rijen geschikte pitten of boonen, omgeven door spierwit vruchtvleesch, dat elke tusschenruimte opvult, bij rijpheid van frissche smaak en slijmerig.

De cacaopitten vormen het marktproduct. De zaadlobben zijn sterk in elkaar gekronkeld. Ze omsluiten aan hun basis het kiempje. De vorm van de pit is langwerpig rond en meer of min afgeplat. De grootste lengte bedraag 2 c.M., haar breedte 1 à $1^1/_2$ c.M. Een gezonde cacaopit weegt in gefermenteerden en gedroogden staat 15 gram, een normale kolf bevat ± 30 zaden.

De Theobroma Cacao is inheemsch in aequatoriaal Amerika en wordt verdeeld in twee groepen, n.l. de Criollo- en Forasterovorm. De criollo's zijn de fijnere, echter teedere en zwakkere soorten, die langer in cultuur zijn, de forastero's verdringen de criollo's hoe langer hoe meer, daar ze krachtiger groeien en grooter weerstand tegen ziekten en plagen hebben, al is de soort minder goed, vaak ordinair. De gestadige achteruitgang der criollo's, wat groeikracht betreft, doet zich vrijwel in alle cacaoverbouwende landen der aarde voor, en worden in de meeste landen thans uitsluitend forastero's geplant.

De forastero's worden onderscheiden in Djati Ronggo-, Assinan- en Tlogo-forastero's, die men hybriden noemt, daar de afstammelingen der moederboomen als regel duidelijk criollo-kenmerken vertoonen, zoodat er niet aan getwijfeld kan worden, of er heeft werkelijk een bestuiving met criollo-stuifmeel plaats gehad, hoewel dit niet wetenschappelijk is bewezen.

De cacao is een bij uitstek tropisch cultuurgewas, gedijdt vanaf het zeestrand tot op ongeveer 500 M. hoogte. Daarboven verdient de cultuur geen aanbeveling wegens langzamen groei en daar de oogsten dan te wisselvallig en te klein worden.

Als gemiddelde jaarlijksche regenval 3 à 4000 m.M., hoe gelijkmatiger, hoe beter. Korte droogte heeft gunstige uitwerking, lange droogte is nadeelig. Over het algemeen zijn regenrijke jaren goede cacao-jaren, in droge jaren dalen de oogsten tot een minimum.

De cacao is wat den grond aangaat, niet kieskeurig. Zij groeit op vulkanisch zand, zoowel als op de vette en vruchtbare alluviale klei en de reeds bijkans 100 jaren in cultuur zijnde laterietgronden. Is de bodem niet rijk aan voedingsstoffen, dan zijn bemesting en grondonderhoud noodzakelijk. De bodem moet goed doorlaatbaar zijn, het grondwater mag niet te hoog staan en er mag geen padaslaag onder voorkomen. Padas is een harde voor plantenwortels en water weinig of niet doordringbare laag van vulkanischen of anderen oorsprong. Ook mergelklei is ongeschikt.

Als plantmateriaal gebruikt men bij voorkeur zaden van bekendstaande, individueel vruchtbare moederboomen. De vruchten worden geplukt, zoodra ze rijp zijn, daar anders de zaden aan kiemkracht inboeten en kiest men de best ontwikkelde, die in het midden van de vrucht gelegen zijn. Men laat ze eenen nacht in een dunne laag op een luchtige plaats drogen, dan worden ze in losse, licht aangedrukte aarde uitgelegd. De kiemtijd duurt 10 à 15 dagen. Dan worden ze in mandjes of kokers, gevuld met goede, rulle tuinaarde, gemengd met vergane compost overgebracht en deze onder een afdak van dun gespreid blad gezet, zoodat zich een licht lommer over de plantjes bevindt en zoo noodig begoten.

Na 6 à 8 maanden, als de plantjes een voet hoog zijn, worden ze in den vollen grond geplant, liefst in den westmoessontijden.

Ook legt men de zaden wel op kweekbedden uit en worden de plantjes later met een kluit aarde, als zoogenaamde poeterans in de tuinen overgeplant. Het planten zonder aardkruit, als zoogenaamde tjaboetans, of als stumps, zooals bij de rubber gebruikelijk is, is bij cacao geheel ondoenlijk.

Een enkel maal plant men op zijn West-Indisch de zaden direct in de tuinen uit, telkens 3 in een plantgat, en verwijdert later de twee zwakste plantjes.

De plantgaten zijn gewoonlijk een voet breed in het vierkant en 1 à $1^1/_2$ voet diep.

Het overplanten moet met zorg geschieden, opdat de plantjes niet slap worden, want dan komen ze meestal niet bij en moet men er dan wat takken als schaduw omheen planten. Beter doet men echter de schaduwboomen veel eerder te planten, zoodat de jonge cacao direct natuurlijke schaduw vindt. Hiervoor gebruikt men meestal Lamtoro of Tephrosia.

Na een jaar zijn de plantjes een Meter hoog. Dan houdt de groei van het stammetje vrijwel op en splitst zich de top in 3 tot 5 takken. Hoe beter de schaduw, hoe hooger de stam. Dan heeft men de primaire vertakking.

Daarna schieten een paar waterloten als een bajonet omhoog. Eén of meer winnen het van de andere, bereiken een aanzienlijke dikte, schieten sterk omhoog, totdat er op een gegeven oogenblik weer een splitsing plaats heeft in meerdere zijtakken.

Zoodoende ontstaat er een secondaire vertakking meestal eerste etage genoemd, op een secondair stammetje. Op dergelijke wijze kan er nog een tweede, desnoods een derde etagevorming plaats hebben, die echter minder duidelijk is en practisch vrijwel ophoudt, wanneer de boomen volwassen zijn. Hand in hand gaat daarmede een afsterven

der primaire en zelfs der secondaire takken, en de respectieve stammen vormen dan één geheel, namelijk den definitieven stam. Als er te veel schaduw is, of de boomen te dicht op elkaar staan, wordt deze etagevorming abnormaal bevorderd, daar ze slechts een uitdrukking is van het zoeken naar meer licht en lucht. Dan blijven de boomen spichtig en zijn minderwaardig.

Dan moeten de waterloten enz. weggesnoeid worden, terwijl snoei bevorderlijk is tegen plagen, en verwijdering van zwakke takken de andere ten goede komt.

Het plantverband is het beste 17 × 17' of 18 × 18' met het oog op den omvang der boomen, of met het oog op groene bemesting op 15 voet, mits de rijen op 18 à 20 voet onderlingen afstand van elkaar komen te staan, al naar gelang van slechter of beter grond of hellend terrein.

Als grondbewerking zijn te noemen, omwerken, schoonhouden en bemesting en tegengaan van afspoeling door terrasseering, vangkuilen en afvoersloten.

Van clean weeding komt men algemeen terug, bodemverbeteraars zijn aan te bevelen, hulpschaduw zoolang de cacaoboompjes jong zijn.

Een krachtige boom brengt in het 3de jaar de eerste bloesems voort. Meestal komt daarvan niets terecht, anders worden ze verwijderd. De eigenlijke productie komt dus tusschen het 4de en 5de jaar, en bloeit de boom verder onafgebroken tot zijn 25ste jaar door, wanneer hij door zwakte ongeschikt begint te worden. ± 99 pCt. der bloempjes zijn tot ondergang gedoemd, van de overgeblevene brengt weer een breukdeel het tot de volwassen kolf. Abnormaal sterke bloei heeft meestal slechte vruchtzetting ten gevolge.

Acht dagen na openspringen van den knop slaat een bloempje, dat vrucht zet, de kelk- en bloemblaadjes iets naar achteren en het vruchtbeginsel, der grootte van rijskorrel, wordt zichtbaar. Na een week is het een c.M. lang en neemt iedere verdere week ongeveer zooveel toe. Na ongeveer 5 maanden zijn ze volwassen.

De oogsten hebben één- of tweemaal per jaar plaats, deels afhankelijk van de hoogteligging der onderneming. Zijn er twee oogsten, dan vallen die in Mei/Juni en November/December. Van twee oogsten is de vooroogst meestal de grootste.

De pluk geschiedt meestal door vrouwen. Deze weten de rijpe vruchten met groote zekerheid te onderscheiden en moeten tevens alle zieke vruchten dadelijk zooveel mogelijk verwijderen. Is de pluk 's morgens afgeloopen, dan worden de vruchten met een houten bijtel of korten knuppel handig opengeslagen. Ook gebruikt men een houten liggende notenkraker, oorspronkelijk afkomstig uit de West.

Gezonde pitten vallen zonder meer uit de kolf, uit zieke kolven moeten ze met een houten mesje losgemaakt, en worden deze direct afzonderlijk gehouden. Zoodoende krijgt men reeds in de tuinen een sortatie in superieur en inferieur. Deze blijven verder ook gescheiden.

Een derde tuinsorteering wordt meestal ook reeds afzonderlijk gehouden, nml. voor alles wat zwart is, aangevreten, of vergevorderde phytophthore aantasting vertoont.

De verhouding van superieur tot inferieur speelt een groote rol, hiervan hangen af kwaliteit en kwantiteit.

Een gemiddelde verhouding van superieur tot inferieur voor de Djati Ronggo-hybride van 5 tot 1 is bevredigend te noemen.

Het product gaat uit den tuin naar het etablissement.

In den oogsttijd wordt elken dag geplukt, op dezelfde plekken om de 5 à 8 dagen.

Op het emplacement worden na weging en betaling der pluksters de pitten in de fermenteerbakken gestort, waar ze een gistingsproces doormaken. De wetenschappelijke zijde der cacaofermentatie is nog verre van opgelost, zelfs omtrent de scheikundige veranderingen, die de boon door dat proces ondergaat, bestaan weinig voldoende gegevens. De fermentatie is eene alcoholische, die spoedig in een azijnzure overgaat. Werd deze te lang voortgezet, dan zou eene boterzure gisting ontstaan, en rotting volgen, wat ook geschiedt, als te weinig zuurstof daarbij toetreedt.

De fermenteerinrichting bestaat uit een zeker aantal djatihouten kisten, die in rijen geplaatst zijn. Iederen dag worden de pitten naar een volgende rij overgeschoffeld tot in de 4de rij. Sommigen laten de cacao de laatste 24 uur in water weeken.

De kisten hebben een geperforeerden bodem, waardoor het vocht afdruipt en lucht van onderen toetreedt. Vanboven worden de kisten met zakken afgedekt, maar mag de temperatuur niet hooger dan 40 à 50° C. rijzen.

Criollo wordt veel korter gefermenteerd, nl. 1½ à 2 dagen. Eerste tuinsorteering fermenteert gemakkelijker dan 2de, vooral tegen het einde van den oogst.

Na het fermenteeren worden de boonen in bakken gewasschen, waarbij de door het fermenteeren zoo goed als opgeloste pulp verwijderd wordt, daarna op droogvloeren platerans gedroogd, meestal eerst in de zon en dan in het drooghuis.

De zondroging geeft aan de boonen de mooie, lichtroode kleur, terwijl ze de oxydatieprocessen in de boonen bevordert.

Daarna is de cacao voor verwerking geschikt.

Moet ze verscheept worden, dan wordt ze, en uitsluitend door vrouwen, eerst gesorteerd.

De sorteering is vrijwel overal dezelfde en is in den laatsten tijd getracht de merken zooveel mogelijk onder dezelfde nomenclatuur te brengen, waaraan de meeste ondernemingen gevolg gegeven hebben. Deze is als volgt:

A1 roode, volle boonen.
A2 id., met iets gerimpeld.
A3 id., met sterken rimpel.
B1 bont of bontrood, volle boonen.
B2 id., met iets rimpel.
B3 id., met sterken rimpel.
Z1 zwart, volle boonen.
Z2 id., met rimpel.
Z3 id., met sterken rimpel, dor.
G1 naakte boonen.
G2 grof gruis.
G3 fijn gruis.

Alles wat onder A begrepen wordt, is superieur en resulteert uit de eerste tuinsorteering. B en Z zijn de inferieure merken, afkomstig uit de tweede en derde. Onder bont verstaat men min of meer donker gevlekte resp. verkleurde boonen, als gevolg van motaantasting. Dor noemt men boonen, die uit een nagenoeg leege zaadschil bestaan. Naakt zijn boonen, die hun zaadhuid verloren hebben. Vallen de zaadlobben bovendien uit elkaar, dan ontstaat grof gruis of fijn gruis.

Bij een goeden oogst mogen de inferieure kwaliteiten bij elkaar genomen niet meer dan ongeveer 25 % van het geheel bedragen.

De boonen worden in zakken van 50 K.G., soms iets meer verpakt, naar Nederland verscheept en te Amsterdam publiek geveild.

De prijzen der superieure sorteeringen zijn constanter dan die der inferieure, die der eerste soort Javacacao zijn altijd zeer stabiel geweest ook als gevolg van zorgvuldige bereiding, waarin ze bijna onovertroffen is, verder door zachte smaak en lichte breuk, die haar voor menging met bittere en donkere cacao zeer geschikt maken en waardoor ze een fancy-artikel is.

Haar *vet* is van bijzondere hoedanigheid. Dit wordt uit de boonen geperst en draagt in den handel den naam van cacaoboter. De hoeveelheid cacaoboter bedraagt circa 50 % van den boon, en wordt deze voor eetbare en industrieele doeleinden gebezigd, o.a. voor de bereiding van de betere soorten schoensmeer.

De voornaamste eischen, die de markt aan de Javacacao stelt, zijn een volle, mooie boon met

Aan de Leden van „Oost en West”

Het bestaan van het „Koloniaal Weekblad” is, dit behoeft geen betoog, een levensbehoefte voor Uw vereeniging.

Ten gevolge der heerschende malaise wordt het bestaan van genoemd blad bedreigd.

Op twee manieren kunt U het orgaan steunen:

1°. door de adverteerders, die Uw weekblad helpen financieren, met Uw inkoopen te bevoordeelen en daarbij den naam van het blad te vermelden,

2°. door Uw leveranciers aan te sporen in Uw orgaan te adverteeren, of door onzen reiziger bij Uw leveranciers een introductie te verschaffen.

Mogen wij op Uw medewerking in deze rekenen?

DE UITGEEFSTER.

dunne schil, gelijkmatig helder roodbruine kleur en een gelijkmatige, lichtbruine breuk. Op andere kenmerken, zooals vorm, reuk en smaak komt het blijkbaar in de tweede plaats aan.

De productie van Java schommelt tusschen 302 tot 2541 tonnen van 1000 K.G. per jaar en bedroeg in 1919 bij een oogst van 2408 ton op Java 0.53 % van den wereldoogst à 454.380 ton.

Ook in goede jaren en wanneer alle jongere aanplantingen in productie zijn gekomen, zijn niet meer dan oogsten met eene vermeerdering van 50 of 100 % te verwachten, zoodat Java in afzienbaren tijd de rij der kleine producenten niet zal kunnen verlaten.

Holland verwerkte voor den oorlog ongeveer 10 à 20 maal zooveel cacao als Java produceert.

Verder bevat het boekje nog eenige zeer belangrijke gegevens omtrent productiviteit, ziekten, plagen en hunne bestrijding, terwijl de auteur te kennen geeft, dat hij bij intensieve bewerking der cacao, een goede toekomst voor haar op Java ziet.

De lezing van het boekje is dus ten zeerste aan te bevelen en is de lectuur over cacao met deze uitgave verrijkt, ook voor hen, die op de hoogte van dit belangrijke cultuur- en handelsartikel wenschen te komen, zonder er een dieper gaande studie van te maken.

VAN PESKI,
Oud-Planter.

Persoverzicht uit de Indische Bladen en Tijdschriften.

UIT DE EUROPEESCHE PERS.

Het Europeesche Bestuurscorps.

Het is een gedurende de laatste jaren meermalen geconstateerd verschijnsel, aldus het *Soer. Hbl.* van 28 Juli, dat van de oude liefde voor den Indischen bestuursdienst niet veel is overgebleven.

Met allerlei kunstmiddelen — instituut ongediplomeerde gezaghebbers, inschuiving van officieren, toekenning beurzen — heeft de Regeering in de dringendste behoefte aan B.B.-ambtenaren moeten voorzien. Vooral bij de in Indië geboren jonge mannen is de animo vrijwel geheel verdwenen. De volgende cijfers toonen dit afdoend aan. In de jaren 1918 t/m. 1922 waren voor het volgen van de bestuursstudie aan de Hoogeschool te Leiden voor Indië gereserveerd resp. 22, 24, 24, 40 en 35 plaatsen. Er meldden zich aan resp. 5, 4, 13, 7 en 5 candidaten, van wie door de schiftingscommissie werden aangenomen 4, 3, 1, 6 en 4 personen. Men bedenke hierbij nog, dat de candidaten op kosten van den Lande naar Holland reizen en onder het genot van een studietoelage studeeren.

Men zoekt veelal de oorzaak van deze verminderde animo in de zeer onvoldoende regeling der positie van de B.B.-ambtenaren, en stellig is dit een belangrijke factor. Wij meenen evenwel, dat dit niet de eenige oorzaak is en in deze opvattingen worden wij versterkt door den gang van zaken in Britsch-Indië. De Britsche ambtenaren van den „civil service” worden goed bezoldigd en genieten een goed pensioen. Toch bestaat ook in Engeland bijster weinig lust, om bij het eens zoo begeerde corps in dienst te treden. En ook de Engelsche regeering is tot noodmaatregelen moeten overgaan. Zestien officieren uit het Indische leger zijn naar den burgerlijken bestuursdienst overgegaan. Het laatste examen leverde slechts een oogst van 5 — zegge vijf — Europeesche bestuursambtenaren op. In Engeland wordt de weinige animo voor den Britsch-Indischen bestuursdienst toegeschreven aan het verminderde aanzien van het ambt, het verzwakken van het ambtelijk prestige, en als de oorzaak hiervan beschouwt men de democratiseering van de staatsinrichting van Britsch-Indië, die aan de zelfstandigheid van den Britsch-Indischen ambtenaar voor een goed deel een eind maakte.

Met deze verandering van het wezen van den dienst heeft de Britsche regeering in zoo verre rekening gehouden, dat, wie het niet bevalt, wie zich niet meer kàn of wil aanpassen aan de nieuwe situatie, met proportioneel pensioen naar huis kan gaan. Velen zullen van dezen maatregel gebruik maken. Hoe weinig vertrouwen in de toekomst bij de Britsche bestuursambtenaren bestaat, blijkt wel het duidelijkst uit een artikel van een hunner, den heer Chesney, geschreven in de *Fortnightly Review* waarin deze bittere woorden voorkomen: „Over tien jaren zal de Britsch-Indische bestuursambtenaar vrijwel opgehouden hebben te bestaan, zal hij slechts door een handvol ontmoedigde mannen worden vertegenwoordigd, die gebleven zijn met het oog op hun pensioen, wanneer althans de Britsche regeering hun recht op pensioen nog niet verloochend heeft.” Zóó is de geest onder de bestuursambtenaren in Ned.-Indië zeer zeker nog niet. Maar .... de democratiseering van Ned.-Indië verkeert ook nog slechts in haar eerste beginstadium.

Hoezeer wij ook de vermindering van aanzien en prestige van de Europeesche bestuursambtenaren zouden betreuren, toch meenen wij, dat dit op zichzelf nimmer een beletsel mag zijn, om maatregelen in te voeren, die aan de bevolking meer medezeggenschap in het bestuur beoogen toe te kennen. Alleen: de bevolking en de toestanden moeten voor de invoering van dergelijke maatregelen rijp zijn. Dat is het éénige criterium, dat onzes inziens mag worden gesteld. Wat wij wèl billijk achten is, dat — in navolging van de Britsche regeering — aan de bestuursambtenaren, die in den geest van den autocratischen bestuursvorm zijn gevormd en die zich niet kunnen aanpassen bij de nieuwe begrippen van medezeggenschap van de zijde der geregeerden, de gelegenheid wordt geschonken, door het toekennen van proportioneel pensioen, den dienst te verlaten. Zoo éénig ambtenarencorps van den geest, waarin wordt geregeerd, moet zijn doordrongen, dan is het wel het corps bestuurs-ambtenaren, en men kan iemand moeilijk ten kwade duiden, dat hij niet verandert van sympathie, in dit geval dus, dat hij niet direct verandert van autocraat in democraat. Intusschen is het in Ned.-Indië nog lang niet zoo ver gekomen met de democratiseering als in Engelsch-Indië. Toch staan ook wij hier voor gewichtige veranderingen in de Staatsinrichting. De volksbeweging oefende reeds haar invloed uit op de positie van den Europeeschen zoowel als van den Inlandschen bestuursambtenaar.

De komende regentschaps- en provinciale raden zullen den bestuursambtenaar opnieuw voor een waarschuwing en een verandering van hun positie en werkkring stellen. Meer en meer zullen zij van hun bestuursmacht inboeten en uitvoerend orgaan worden. Ook dan blijft hun nog een hoogst belangrijke taak toebedeeld. De zedelijke en geestelijke invloed van den Europeeschen bestuursambtenaar, ook op den practischen gang van zaken, kan ook onder de nieuwe verhoudingen zeer groot zijn. Dit zal grootendeels van henzelf afhangen. De moeilijkheden van de nieuwe verhoudingen erkennend, hopen wij, dat, nadat de positie van den Europeeschen bestuursambtenaar eindelijk afdoend zal zijn geregeld, jong Indië en jong Holland zich zal aanpassen. Ook in het nieuwe Indië is voor den bestuursambtenaar een schoone taak weggelegd, n.l. het in goede banen leiden van de nieuwe staatkundige organen, te waken tegen derailleeren.

Het „Eenig-noodige”.

„Voor een handelsopleving zou noodig zijn een *uitbreiding* der cultures, zooals die in de jaren 1910—1920 bijna onafgebroken heeft plaats gevonden.” *Mededeel. Handelsvereen. Medan.*

De *Deli Crt.* van 3 Aug. schrijft o.m.: Het is goed, dat het bovenstaande advies gegeven wordt door de Handelsvereeniging, een belangrijk lichaam,

dat zich in den loop der jaren heeft doen kennen als een objectief beoordeelaar en een ernstig bestudeerder van de toestanden ter Oostkust. Wij vreezen dan ook niet, dat het bovenstaande maxime ernstige tegenspraak zal ondervinden.

De mogelijkheid om het kapitaal, binnenlandsch zoowel als buitenlandsch, naar de Oostkust van Sumatra te lokken, moet van de Regeering uitgaan, die het in haar hand heeft om de voorwaarden voor nieuwe ondernemingen ter Oostkust of in de Buitengewesten in het algemeen zoo aantrekkelijk mogelijk te maken. Wij erkennen, dat daarvoor een volslagen ommekeer in de zienswijze der Indische Regeering noodig is. De veranderde politiek ten opzichte van de Poenale Sanctie zou daarvoor een eerste stap kunnen zijn, die dan gevolgd dient te worden door een serie van nieuwe maatregelen. Wanneer de in Indië aangeboden belegging inderdaad „goed" is, wanneer het kapitaal op een behoorlijke rentabiliteit kan rekenen, dan zal het niet aarzelen hier belegging te zoeken.

Het komt er maar op aan, dat wij gunstiger voorwaarden bieden dan anderen en niet, zooals in de laatste jaren het geval was, de beleggers eerder afschrikken dan aanmoedigen.

Over de middelen daartoe behoeven we niet uit te weiden, die liggen voor de hand. Het begint natuurlijk met het den liefhebbers voor gronden gemakkelijk te maken, zoowel wat het zoeken en verkrijgen der gronden als de te betalen present-tanah en hacil-tanah betreft. Men behoeft niet alles voor niets te geven, maar wie te hooge eischen stelt, benadeelt de schatkist en het land, dat slechts bloeien kan bij een voortgaande ontwikkeling. Want ook in dit opzicht is stilstand achteruitgang.

Een grooter aantal ondernemingen biedt niets dan voordeelen. Allereerst brengen alle hun belastingen op, verschaffen zij brood aan een goed aantal menschen, het meest Inlanders, of ze dan al uit het gewest zelve komen of van Java. Verder geven zij aanleiding tot uitbreiding van het aantal kampongs en nederzettingen der plaatselijke bevolking door arbeiders, die niet weer terugkeeren naar hun land van herkomst, doch zich hier blijvend vestigen. En daarmee wordt weer gelegenheid gegeven tot uitbreiding van het aantal instellingen van Gouvernementswege, van bestuur, rechtspraak en politie. Ook zou b.v. de aanleg van groote werken, zooals wegen, spoorlijnen en havens eerder rendabel worden bij een uitbreiding van het aantal ondernemingen en daarmee van de productie van het land.

Wanneer we daartegenover zien hoe in de laatste jaren de ondernemers afgeschrikt zijn door hooge hacil-tanah, door bemoeilijking in het verkrijgen van gronden, door het reserveeren van absoluut overbodige gronden voor een bevolkingsuitbreiding over een halve eeuw, dan kunnen we gerust vaststellen, dat daarmee de belangen van Ned.-Indië en van Noord-Sumatra in het bizonder ernstig geschaad zijn.

Dat zich door een gemakkelijke houding wel eens speculanten van de beste gronden zullen verzekeren, behoeft geen noodzakelijke consequentie te zijn. En wanneer dat desondanks eens mocht gebeuren, dan is dat ook nog zoo'n vreeselijk kwaad niet. Want menig vooruitstrevend explorateur heeft daarmee de aandacht op een bepaald gebied gevestigd en er het kapitaal heengeleid, zooals wij thans als plicht der Regeering bepleiten. Zoo heeft hij b.v. in Siantar geheel deze taak van het Gouvernement overgenomen. Dat hij daarvoor belangrijke bedragen in de wacht sleepte is tot zekere hoogte te billijken.

Kortom, de Regeering zal ook in dit opzicht haar standpunt geheel hebben te herzien. Er zal — ondanks de slechte tijdsomstandigheden — neen, juist wegens de slechte tijdsomstandigheden, reclame gemaakt moeten worden voor de op ontginning wachtende woeste gronden der Buitengewesten. Daar naast zal door aanleggen van nieuwe verbindingen een geïsoleerde, primitieve bevolking in staat gesteld moeten worden zich te ontwikkelen en mede te genieten van wat de Westersche ontwikkeling haar voor bruikbaars kan bieden.

Rond de Stille Zuidzee.

De heer *W. J. Lucardie*, kapt. b. d. Gen. Staf N.-I. Leger, geeft in zijn werk „Rond de Stille Zuidzee" een overzicht van de ontwikkeling der verhoudingen en gebeurtenissen in Oost-Azië. Het *Soer. Hbl.* (dd. 28 Juli) is den schrijver dankbaar voor zijn arbeid, ook omdat de conclusie, waartoe kapitein Lucardie komt, geheel de zijne is. Het blad zegt o.m.:

Voor de Nederlanders, en in 't bijzonder de Nederlanders in de tropen, valt er uit het werk heel wat te leeren. Vooral hopen wij, dat de leden der Staten-Generaal het in handen zullen krijgen en... bestudeeren, vóór nog de vlootwet in behandeling komt. Zij kunnen er nog heel wat uit leeren; ook aan onze Nederlandsche diplomaten zij het werk aanbevolen.

De heer Lucardie, die als kapitein van den Gen. Staf een zekere reserve in acht moest nemen, is zeer mild in zijn critiek, al staat hier en daar tusschen de regels heel wat te lezen; hij deed dan ook niets anders, dan de feiten en verhoudingen in het juiste licht stellen en het is dus niet zijn schuld, als een bloote opsomming daarvan reeds een critiek is op ons regeeringsbeleid.

De conferentie van Washington is een herhaling van den Vrede van Utrecht geweest. „Chez vous, sur vous en vooral sans vous". Het is een groote verdienste van den auteur, dit zoo helder in het licht te hebben gesteld.

De geweldige materie is zeer overzichtelijk in 4 tijdperken ingedeeld, waarbij dan de conferentie te Washington als middelpunt is genomen.

Wellicht ware het juister geweest, als titel te nemen de ontwikkeling der verhoudingen en gebeurtenissen vóór en nà de conferentie te Washington. Dit doet echter aan de waarde van het werk niets af.

In groote trekken zien wij den Oost-Aziatischen politieken toestand zich van het jaar 1541 af, de eerste aanraking der Japanners met de Portugeezen, tot op den huidigen dag, ontwikkelen. Het is den schrijver daarbij gelukt het ver af liggende slechts kort aanstippend, hoe langer hoe uitvoeriger te worden, om daardoor, zonder de groote lijn uit het oog te verliezen, de gebeurtenissen der laatste dertig jaren, die natuurlijk den meesten invloed gehad hebben, meer tot haar recht te laten komen. Vooral het hoofdstuk, dat het tijdperk 1914—1921, hetwelk onmiddellijk aan de Washington-conferentie vooraf gaat, behandelt, is zeer interessant. Heel jammer is het alleen, dat er geen bronnenlijst bij gevoegd is.

Aan den anderen kant is het zeer te loven, dat er een ruim gebruik is gemaakt van courantenartikelen, die vooral van de jongste tijden, nu de verschillende archieven nog hermetisch gesloten zijn, een veel beteren kijk geven dan de gepubliceerde wit- en andere kleur-boeken.

Wanneer de schrijver het ontstaan van het Japansch-Engelsche verbond schildert, is hij niet geheel en al ingelicht. Te weinig laat hij uitkomen, hoe de Europeesche politiek het Oost-Aziatische vraagstuk heeft beheerscht. Hoe bijv. de conferentie van Berlijn, die Rusland belette zich in Constantinopel te nestelen, een reden was, dat Rusland zich naar het Oosten wendde. Had de schrijver verder de geschiedenis van het Panamakanaal gekend, hij zou hebben doen uitkomen, hoe de houding der Vereenigde Staten tijdens den Boerenoorlog, er Engeland mede toe hebben gebracht, het verbond met Japan te sluiten.

Vooral dit laatste is van zeer veel beteekenis, ook voor de tegenwoordige verhoudingen. Engeland heeft n.l. altijd in de Vereenigde Staten een geduchten concurrent gezien. Het had tijdens den Boerenoorlog geleerd, hoe Amerika van een moeilijken tijd voor het Britsche rijk, zeer handig gebruik wist

te maken, om zijn economische, zoowel als zijn politieke positie te verbeteren. Het Panamakanaal was de prijs, waarvoor de neutraliteit van Amerika tijdens den Boerenoorlog gekocht werd.

Het verdrag met Japan was derhalve ook een boodschap aan Amerika, dat een tweede maal Engeland zich niet door Amerika zou laten overrompelen.

Men moet daarbij niet uit het oog verliezen, dat in dien tijd Chamberlain ook ernstig over een verbond met Duitschland gedacht heeft. Engeland met Japan en Duitschland verbonden, had zoowel Rusland als Amerika in toom gehouden.

Nu is Duitschland uitgeschakeld, Rusland eveneens, en het evenwicht in den Pacific is verloren, niet alleen echter, omdat het Japansch-Engelsch verbond is opgezegd, doch tevens, omdat in Europa Frankrijk de machtigste luchtvloot en het sterkste leger bezit, waardoor Engeland zich ernstig in zijn vrijheid van beweging bedreigd ziet. De toekomst zal nu moeten leeren, hoe het zich uit deze moeilijkheid zal redden.

Moge het werk van den heer Lucardie dus hier en daar wat te begrensd zijn, aan den anderen kant *in der Beschränkung zeigt sich der Meister*, en is het hem gelukt een zeer leesbaar, goed gedocumenteerd boek te schrijven, dat, wars van alle effectjagerij, den toestand juist schildert.

De vice-president van den Raad van Indië, de heer E. Moresco, heeft er een voorwoord bijgeschreven. De eerste raadsman van den gouverneur-generaal weet, na lezing van dit werk, geen anderen raad te geven, dan dat Nederland de gebeurtenissen zorgvuldig moet gadeslaan.

UIT DE INLANDSCHE PERS.

Een en ander over den ouden Maleischen stam.

III (Slot).

Tijdens het bestuur van Soeltan Modlafar Sjah, werd Malakka aangevallen door den Vorst van Siam, met name Boebani. De verzamelde troepenmacht, onder bevel van Toen Perak, wist evenwel niet alleen dien aanval te breken, doch rukte zelfs Siam binnen, van waar tal van kinderen en vrouwen naar Malakka werden medegevoerd.

De Vorst van Siam herhaalde later wel den aanval, doch door de eendrachtige samenwerking van Vorst, hoofden en onderdanen van Malakka, kon men dien aanval bezweren en moest eerstgenoemde, zonder succes te hebben behaald, naar zijn land terugkeeren.

Na een 40-jarig bestuur, werd in het jaar 1374 Soeltan Modlafar Sjah vervangen door den 17-jarigen Sultan Mantsjoer Sjah.

Toen deze een bezoek bracht aan den Vorst van Madjaparit, waren in zijn gevolg de bestuurders van Indragiri, Serlong (?), Palembang, Djambi en Lingga, zoomede tal van dienaren van naam.

Het doel dezer reis was het weder aanknoopen van de verbroken vriendschapsbanden.

De ontvangst had met de noodige eerbewijzen plaats.

Ten einde dien vriendschapsband te versterken, huwde Soeltan Mantsoer Sjah eene dochter van den Vorst van Madjapait, die daarvoor het landschap Indragiri als koopsom aanvaardde.

Ook de Keizer van China gaf een zijner dochters, die tot den Islam was bekeerd, aan Soeltan Mantsoer Sjah tot vrouw.

Het gevolg dat zij medenam kreeg eene afzonderlijke verblijfplaats op een nabijliggenden heuvel, die nu nog den naam draagt van Boekit Tjina.

Gedurende de regeering van Sultan Mantsoer Sjah, volgden de vorsten van Bahang (?), Siak en Indrapoera diens bevelen op.

Na in het jaar 1420 nog een aanval van Boegineezen, onder bevel van Kraeng Samarloeki te hebben afgeslagen, stierf Sultan Mantsoer Sjah in het jaar 1447.

Hij werd opgevolgd door Soeltan Alawadin Sjah I, die, na een 30-jarige voorspoedige Regeering in 1477 door Soeltan Mahmoed Sjah I werd vervangen.

Tijdens zijn bestuur bezochten de Portugeesche handelaren van Goa voor het eerst de stad Malakka en konden zij zich van de voornaamheid dier stad overtuigen.

De bevolking zag toen voor het eerst den Westerling.

Toen één van de eerste Scheepskapiteins zich aan wal bevond, betastte men zijn baard, hetgeen bijna tot verwikkelingen aanleiding had gegeven, ware het niet dat de Sjah Bandar van de plaats den Portugees met een gouden ketting, versierd met diamanten, had vereerd.

Het opperhoofd der Portugeesche vestiging te Goa, nam, na de kennisname van het rapport van den Scheepskapitein, geen genoegen met de ondervonden bejegening en zond eene vloot onder bevel van Pareira naar Malakka, welke stad met geschutvuur werd beschoten. Na eene dappere verdediging door de Maleiers, die voor het eerst met de Westersche oorlogsmiddelen kennismaakten, was die vloot verplicht naar Goa terug te keeren.

Gouverneur d'Albouquerque was van meening dat wanneer hij persoonlijk de leiding eener gewapende excursie op zich nam, betere uitkomsten te verkrijgen zouden zijn.

Hij vertrok dientengevolge naar Portugal en na de zaak bij Koning Emanuel te hebben bepleit, kreeg hij van dezen vorst versterking in den vorm van 34 gewapende zeilschepen die regelrecht de bestemming naar Malakka volgden en bij aankomst landden.

Sultan Mahmoed Sjah, die op een oliefant was gezeten, trok met zijn volk de gewapende Portugeesche macht tegemoet, met het gevolg dat die zich op de schepen terugtrok.

Den volgenden dag kwam zij echter wederom aan land en in het toen ontstane gevecht sneuvelden tal van Maleische voorvechters, terwijl de Vorst werd gewond en met zijn gevolg de wijk nam.

Op die wijze kwam de hoofdplaats Malakka in het bezit der Portugeezen, waarvan de eerste gouverneur was Rodrigo Brit Palatijn.

De Sultan Mahmoed Sjah trok eerst naar Pahang en vestigde zich daarna in de nieuwe vestiging Djohor, alwaar hij in 1513 overleed.

Van af dat jaar tot aan het jaar 1671, waren de verschillende Djohorsche Vorsten als volgt:

Soeltan Ahmed van 1513—1540;
„ Alawadin II van 1540—1559;
„ Abdoel Djalil II van 1559—1591;
„ Alawadin III van 1591—1610;
„ Abdoellah van 1610—1621;
„ Mahmoed II van 1621—1624;
„ Abdoel Djalil II van 1624—1671.

Tijdens het bestuur van dezen laatste ging in het jaar 1641 de stad Malakka over in handen van de Nederlanders.

De opvolgers van Abdoel Djalil II waren:

Soeltan Hrakin Sjah 1671—?;
„ Mohamad ?—1699;
„ Abdoel Djalil III 1699—1708;
„ Soleman Sjah 1708—1727;
„ Abdoel Djalil IV 1729—1761.

Deze laatste werd vorst van Lingga en opgevolgd door:

Soeltan Mahmoed III van 1761—1797;
„ Abdoel Mahman van 1797—1832;
„ Mohamad Sjah III van 1832—1841.

In het jaar 1795 kwam Malakka in Engelsch bezit, doch werd Engeland tengevolge van de beslissingen op het Weener Congres verplicht de stad weder aan Nederland terug te geven.

In het jaar 1825 had de ruil van Malakka tegen Benkoelen plaats.

UIT DE CHINEESCHE PERS.

Australië en de Chineezen.

II (Slot).

De houding van Groot-Brittannië ten opzichte van de Australische Immigratievoorschriften, die niet overeenstemden met de vroeger vastgestelde Engelsche Regeeringsbeginselen, bepaalde zich tot het brengen van dit onderwerp als een punt van bespreking op de toenmalige agenda van den Dominionraad.

Als Voorzitter van dien Raad, die door de verschillende Australische Premiers te Londen werd bijgewoond, sprak de heer Chamberlain als zijne meening uit, dat de door de Australische Regeeringen genomen beslissingen, ten aanzien van de aan te nemen houding tegenover de miljoenen Aziaten, hem heel sympathiek moesten zijn, in aanmerking genomen het feit, dat men, behalve met andere nationaliteit, ook te doen had met andere zeden, met andere godsdiensten en met andere beschaving.

De toelating dier Aziaten evenwel aanvaardende, zou hunne aanwezigheid zeker aanstoot kunnen geven aan de in Australië reeds georganiseerde Arbeiderspartij.

Daartegenover moest men echter niet vergeten en goed in het oog houden de werking van den Tijdgeest die geen verschil in gelaatskleur toelaat, waar het op geldverdienen aankomt, evenmin als dat men, op grond van dat motief, een land kan sluiten voor een ander.

De toelating dier immigranten te weigeren op grond van verschil in gelaatskleur en nationaliteit, was in strijd met de inzichten der Engelsche Regeering, die van meening was dat hunne niet-toelating in Australië alleen gemotiveerd was, op grond van hunne onzedelijkheid, te groote armoede en te groote zorg om hen te verzorgen.

De Engelsche Regeering die inzichten handhavende, stond op dit punt dus tegenover de meening van de Australische Regeeringen.

Toen Queensland eene overeenkomst sloot met Japan, kwam in de uitsluitingspolitiek van Australië in zooverre verandering dat daarin werd vastgesteld het aantal Japanners dat zich in Queensland mocht vestigen en werd verder o.m. de bepaling opgenomen dat, als deze het land verlieten, een gelijk aantal mocht worden toegelaten.

Naar aanleiding van de bemoeiingen van den Japanschen Ambassadeur aan het Engelsche Hof, Markies Kato, werd in het jaar 1896 op initiatief van den heer Chamberlain, deze Anti Kleurwet op zijde geschoven.

De Ambassadeur gaf niet alleen zijn spijt te kennen over de Australische uitsluitingspolitiek, aangezien zij, in verband met het toenmaals geringe verlangen der Japanners om zich naar het buitenland te verplaatsen, niet noodig was, doch wees er tevens op dat zij de Japansche volksziel griefde, nu de Japansche moraliteit en beschaving, die hoog stonden, door de Europeanen werden gelijk gesteld met die van China en andere Aziatische landen.

De heer Chamberlain geen zwakheid kennende, bleef in denzelden geest invloed uitoefenen op de Australische Regeeringen aangezien hij de gevoeligheid, zoowel van Japan en China als van de Aziatische Engelsche onderdanen wilde sparen.

Dit onderwerp is te moeielijker voor de Engelsche Regeering, omdat zij reeds lang aan die onderdanen gelijke rechten en gelijke behandeling als aan de Europeanen heeft toegekend.

Doch Australië blijft volharden in hare uitsluitingspolitiek en wenscht zich aan de Engelsche aanwijzingen in het minst niet te storen.

Engelsche Nieuwsbladen houden herhaaldelijk berichten in en dringen eveneens bij de Australische Regeering aan op wijziging in vrijzinnigen zin van de Australische immigratiewetten.

Hoewel het in de Engelsche politieke lijn ligt om Australië in alle opzichten en in alle tijden daadwerkelijken en moreelen steun te verleenen, zoo kan de Engelsche Regeering, ten aanzien van de Anti-Kleurwet, toch niet met de Australische Regeering medegaan.

Hare star volhoudende politiek ten deze zou de Engelsche Regeering op den duur in moeielijkheden met andere Mogendheden brengen.

Tot nu toe hebben het Engelsche Protest en de klachten der andere Mogendheden geen verandering in de Australische politiek kunnen brengen, met het gevolg, dat Engeland voor eene moeielijk op te lossen kwestie staat, die, als zij niet kan worden beëindigd, tot wederzijdsche ongunstige verhoudingen aanleiding kan geven.

Australië weet natuurlijk zeer goed dat het zich niet gewapend tegen Engeland's drang om aan Indiërs, Japanners en Chineezen ruimere rechten toe te kennen, kan verzetten, doch dan laat het zich aanzien dat deze laatsten op nieuw in het gedrang zullen komen en de vroegere onwelwillende stemming van Australië ten hunnen opzichte zal overslaan naar Japan.

Literatuur-Overzicht.

Nederlandsch-Indisch Recht.

Bij G. S. T. van Dorp en Co. te Samarang verscheen: Algemeene inleiding tot de studie van het Nederlandsch-Indische Recht. Voor onderwijs en zelfstudie, door Mr. J. Visser, leeraar in de rechtswetenschap en aanverwante vakken bij de opleidingschool voor Inlandsche ambtenaren te Probolinggo.

De schr. van dit werkje stelt zich voor dat het niet alleen aan de Opleidingsscholen goede diensten zal bewijzen, doch het ook zal kunnen worden gebruikt aan andere inrichtingen van onderwijs, waar een of meer onderdeelen van het Indische recht worden onderwezen en door hen die belangstelling er voor gevoelen of zich in eenig onderdeel ervan moeten bekwamen.

Een waardeerende aankondiging van het boekje, waaraan dezerzijds kan worden verwezen, vindt men in het 29-Aug.-Nr. van Indië, Geill. Weekbl. In een enkel opzicht is het geschrift eigenlijk reeds verouderd bij zijn verschijning, n.l. wanneer van Moederland en *Koloniën* gesproken wordt; men kan er den schr. evenwel geen verwijt van maken; zijn Voorbericht is gedateerd November 1922.

Algemeen Landbouwweekblad voor Ned.-Indië.

No. 6 (11 Aug. '23). Canna's door P. Dakkus. — Proeven over de uitwerking van groenbemesting bij maïs, door L. Koch. — Beplante uitgestrektheden en producties groot landbouw 1922. — Bijenteelt (vervolg), door R. A. M. — Verslag van het Koloniaal Instituut over 1922 (uittreksel verslag van den Directeur der afdeeling Handelsmusem). — Eenige bijzonderheden omtrent quinetum (cinchona fabrifuge) en kinine, door Dr. A. Groothoff. — Algemeene Vergadering der Malangsche Landbouw Vereeniging. — Invoer van inferieure theeën in Australië. — De vierde Ned.-Indische Jaarbeurs te Bandoeng. (Mededeelingen over inzendingen).

Publicaties Ned. Indisch Landbouw Syndicaat.

Afl. 19 van den loopenden jaarg. is geheel gewijd aan de besprekingen gehouden ter gelegenheid van het Oost-Java-Koffiecongres te Malang op 28, 29 en 30 Mei j.l.

O.m. zijn er in opgenomen de volgende voordrachten en de daarop gevolgde gedachtenwisseling. Koffiebessenboeboek, door Prof. Dr. K. Friederichs. — Korte mededeelingen over de bestrijding van den Bessenboeboek op landen, waar de plaag pas is verschenen, door J. Gandrup. — Invloed van den Boeboek op het marktproduct en op de koffiemarkt, door A. Bos. — De cultuur van koffie als zuivere in vergelijking met gemengde cultuur, door Dr. A. J. Ultée. — Over selectie van koffie, door Dr. W. H. Arisz. — Over selectie van Java-koffie, door Dr. J. Schweizer.

In afl. 20 o.a. eene verklaring van Mr. A. van Gennep over het door hem in den Volksraad ten opzichte der Kamers van Landbouw ingenomen standpunt. Mr. van Gennep, die niet alleen Volksraadslid maar ook President van het N.-I. Landbouw Syndicaat is, heeft zich over de instelling dier Kamers in den Volksraad uitgelaten op een wijze, welke de goedkeuring niet kon wegdragen van sommige leden van genoemd Syndicaat. Zij, die in de Indische pers de desbetreffende critiek hebben gelezen, zullen goed doen thans ook van Mr. van Gennep's verweer kennis te nemen.

Orgaan van de Ned. Ind. Officiersvereeniging.

Uit den inhoud der Juli-afl. De Infanterie in buitenland-

sche verhandelingen en reglementen, door F. Treffers. — Engelsche soldatenhumor, door T. — De berekening van de inkomsten in verband met de taxatie der huurwaarde van landswoningen. — De splitsing van de officiers-opleiding in een wetenschappelijk en practisch gedeelte. — Mededeelingen van het Hoofdbestuur enz.

Vraagstukken van koloniale politiek.

In het Juli-Nr. van het Belgische koloniale tijdschrift „Congo" is opgenomen de tekst eener voordracht, welke de „gewezen Minister van Koloniën, rustend Algemeen Gouverneur van Indië" A. W. F. Idenburg, eenige maanden geleden in Brussel heeft gehouden. In deze voordracht, getiteld: Vraagstukken van koloniale politiek, schetst de heer Idenburg de in de latere jaren in Ned.-Indië gevolgde politiek, welke zeer zeker ook ten goede is gekomen aan de intellectueele ontwikkeling der bevolking, haar sociale en economische belangen. Verder geeft hij een inzicht van de zgn. Indische beweging, vermeldt bijzonderheden over de decentralisatie en andere vraagstukken, welke een idée geven van den snellen ontwikkelingsgang van Indië, sedert de politiek van onthouding werd verlaten.

De hr. I. zegt in zijn voordracht „Wie als ik den ontwikkelingsgang van Indië door een ervaring van 40 jaren kan overzien, die gevoelt hoe groot de verandering is in schier alle verhoudingen, die in dat tijdvak is tot stand gekomen. In de langen tijd zoo starre massa is een beweging gekomen, die zich naar alle zijden uit. Doelbewust is het Indische belang op den voorgrond gesteld; doelbewust wordt er naar gestreefd dat de ijzeren band, die voor verouderde begrippen Moederland en kolonie vereenigde, vervangen wordt door een band van vrijwillig aanvaarde saamhoorigheid, voortkomend uit den gang der historie, gesterkt door eenheid van cultuur, bevestigd door gemeenschap van belang. Een stuk van den weg is afgelegd; een nog grooter stuk ligt voor ons, maar in perspectief wordt reeds het einddoel gezien: Indië en Nederland, Moederland en Kolonie één staatseenheid, waarvan de deelen gecoördineerd zijn; één deel in Europa, een grooter deel in Azië, saamgegroeid onder den scepter van ons Vorstenhuis."

Catalogus der Koloniale Bibliotheek.

Bij M. Nijhoff te 's-Gravenhage is verschenen eene opgave van aanwinsten over de jaren 1919—1922 van de boekerij (Koloniale Bibliotheek genaamd) van het Kon. Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië en het Indisch Genootschap te 's-Hage (van Galenstraat 14).

In het Voorwoord vestigt de samensteller, de hr. W. C. Muller, de speciale aandacht op de uitgaven der Commissie van de Volkslectuur te Weltevreden, welke in deze Opgave zijn opgenomen. Hoewel, blijkens de inhoudsopgave, bijna alle rubrieken van den Catalogus in genoemd tijdvak een niet onbelangrijke uitbreiding ondergingen, is vooral de opneming van die bijna zeshonderd geschriften in de Inlandsche talen een aanwinst van niet te onderschatten beteekenis, omdat die verzameling in geen enkele bibliotheek hier te lande aanwezig, althans zoo gemakkelijk te raadplegen is als in de Koloniale Bibliotheek. Inzonderheid de vele in Nederland verblijvende en studeerende Indonesiërs maken wij hierop attent.

Uitgaven der Kon. Akademie van Wetenschappen te Amsterdam.

Deel XXII, No. 5 der Verhandelingen (Tweede Sectie) bevat een bijdrage van Prof. dr. A. Wichmann getiteld „Die Erdbeben des Indischen Archipels, von 1858 bis 1877." In deel 20 der Verhandelingen gaf dezelfde geleerde een chronologisch overzicht der aardbevingen tot het jaar 1857; het ligt in zijn voornemen om nog een vervolg te geven over het tijdvak van 1878 tot 1901 en de verdere bewerking over te laten aan andere handen.

Verder verscheen van de Verslagen van de gewone vergaderingen der reis- en natuurkundige afdeeling van genoemde academie het 31e deel, waarin de volgende onderwerpen van Indische strekking zijn opgenomen. R. Kräusel, Ueber einen fossilen Baumstamm von Bolang (Java), ein Beitrag zur kenntnis der fossilen Flora Niederländisch-Indiens. — L. Rutten, Cuba, de Antillen en de Zuidelijke Molukken (geologische bijdrage). — H. A. Brouwer, Breuken en verschuivingen nabij de oppervlakte van bewegende geantiklinalen (vervolg).

De Indische Mercuur.

Inhoud van No. 37. Berichten van de afdeeling Handelsmuseum van het Koloniaal Instituut. No. 16. Balsa-hout (met ill.) — Rubberplantersvereeniging (vergadering van 20 Juni). — Kedirische Landbouw Vereeniging (vergadering van 5 Juli). — Uitvoer van Java en Madoera door particulieren. — Kultuurberichten. — Kleine mededeelingen. — Verslagen van maatschappijen, zoomede de overige wekelijksche rubrieken. — Verder recente literatuur over vezelstoffen, plantenziekten en bodemvraagstukken.

* * *

Ten besluite een opgave van titels, waaronder verschillende, die wegens gebrek aan plaatsruimte de vorige week moesten blijven liggen.

Albrecht's klapper op het Staatsblad van Ned.-Indië over de jaren 1816 tot en met 1921 en op het Bijblad op dat Staatsblad van Deel I tot en met deel LVIII, bewerkt door G. A. N. Scheltema de Heere. (Leiden, A. W. Sijthoff's Uitgeversmaatschappij).

Indische Cultuur-Almanak voor 1924, samengesteld door Prof. Dr. A. H. Berkhout en Dr. H. C. Prinsen Geerligs. Met Supplement. Tijdschriften en boeken betreffende kolonialen landbouw en aanverwante vakken. (Amsterdam, J. H. de Bussy).

Overzicht van de Inlandsche en Maleisch-Chineesche pers, 1923, No. 31 en 32. Bureau voor de Volkslectuur en aanverwante aangelegenheden. (Weltevreden, Drukkerij Volkslectuur).

Jaarboek van het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Ned.-Indië 1922. (Weltevreden, Landsdrukkerij).

Met de Centraal Nieuw-Guinea-Expeditie, Ao. 1920, naar een onbekenden volksstam in het hooggebergte, door Dr. H. J. T. Bijlmer (vervolg). Met ill. (De Aarde en haar Volken, Aug. 1923).

Leger en gewapende politie. (Rede van den hr. Engelenberg in den Volksraad). — Het belang van de luchtvaart h. t. l. voor handelsverkeer en defensie (vervolg), door H. Behrens. (P. E. B., 9 Aug. '23).

Bouw- en woningtoezicht in de kampongs (vervolg), door Schneider. (Vrijzinnig Weekblad, 4 Aug. '23).

Verslag omtrent den Dienst der Postspaarbank in Ned.-Indië over het jaar 1922. (Weltevreden, Landsdrukkerij).

Het kiesrecht voor den Volksraad, door J. H. Ritman. — De zitting van den Volksraad, door J. H. Ritman. (De Vrijheid, 12 Sept. '23).

Een kwart eeuw Surinaamsche Zendingsgeschiedenis, 1892—1919, door R. Voullaire (vervolg). — Jaarverslag 1922-23, door den Praeses der Suriname-zending. — De Melaatschen in de Middeleeuwen. (Berichten uit de Heidenwereld. Sept. 1923).

De electrificatie van spoorwegen in Ned.-Indië. Voordracht van Dr. Ir. G. de Gelder (De Ingenieur, 8 Sept. '23).

Verslag betreffende den dienst der Opiumregie over het jaar 1922 (Weltevreden, Landsdrukkerij).

Handleiding voor het oculeeren van cacao, door G. Stahel. Uitgegeven door het Departement van Landbouw, Nijverheid en Handel in Suriname. (Paramaribo, J. H. Oliviera).

Wettelijke bepalingen voor de opiumregie. III. Bepalingen, geldende uitsluitend voor de gewesten buiten Java en Madoera. I. De gewesten Benkoelen, Palembang, Djambi, Banka en Billiton. (Weltevreden, Landsdrukkerij).

Over de Dajaks (vervolg), door Pr. Jucundus. (De Katholieke Missiën, Aug. '23).

Het eerste Al-Islam Congres te Cheribon (slot), door Dr. H. Kraemer. (De Banier, 3 Aug. '23).

Hoe men in Insulinde feest vierde bij de troonsbeklimming van Koningin Wilhelmina (met ill.), door v. L. (Neerlandia, Sept. '23).

Richelvorming bij kalkafzettingen (met ill.), door Dr. J. G. B. Beumée. — Naar de Wijnkoopsbaai (vervolg), door Dr. H. C. Delsman. — Een reus onder de klappertorren, door E. Jacobson (met ill.). (De Tropische Natuur, Aug. '23).

Productenoverzicht van Java en Madoera gedurende het tweede kwartaal van 1923 (vervolg). (Handelsberichten, 6 en 13 Sept. '23).

The growth of the Netherlands East Indies during the reign of Queen Wilhelmina (with map and ill.). (Holland and her Colonies. Aug. '23).

Oranje en de Koloniën, door Dr. C. W. Th. Baron van Boetzelaer van Dubbeldam (Stemmen des Tijds, Aug.—Sept. '23).

De Nederlandsche Bank en de Javasche Bank II, door Mr. G. Vissering. — De economische toestand in Indië in 1922. — De tabakscultuur ter Oostkust van Sumatra. (Economisch-Statistische Berichten, 5 Sept. '23).

De Nederlandsche Bank, enz. (slot). — Indische Staats- en particuliere spoorwegen, door S. A. Reitsma. (Id. 12 Sept. '23).

Railways in the Netherlands East Indies. An historical survey from earliest times, by E. J. R. With ill. — Insulinde's drug products. An historical review of the industry. With ill. (Netherlands Indies Review, Sept. '23).

Les resources économiques de l'ile Célébes, par E. C. Abendanon. Avec carte. (L'Asie française, Aôut-Sept. '23).

Suriname.

Zooals wij in ons nummer van 6 September mededeelden is, volgens een telegrafisch bericht, de onthulling van het standbeeld van Koningin Wilhelmina schitterend geslaagd.

De bladen, die zeker uitvoerig over de feestelijkheden zullen handelen, konden ons nog niet bereiken, maar uit particuliere brieven blijkt welk enthousiasme te Paramaribo heeft geheerscht reeds bij de aankomst en het vervoer van de kisten, die het beeld bevatten. De sjouwers, die de kisten uit het schip losten, hadden zich versierd met oranjecocardes en toen de wagen de markt voorbijging, moest deze stil houden, omdat de marktvrouwen hem omringden om het nog onzichtbare beeld op hare onnavolgbare manier toe te juichen. Dat moet een aardig moment geweest zijn, een voorspel van het enthousiasme dat op 31 Augustus zou volgen.

* * *

In de *„Vragen van den Dag"* van 1 September een artikel van Dr. M. van Blankenstein: *„De toekomst van Suriname"*, een warm pleidooi voor dit in grooten nood verkeerend land.

„Suriname — aldus de aanhef van het artikel — staat aan een kruisweg. De kolonie beleeft een periode van bezorgde spanning, omdat zij niet, zooals Hercules, over krachten beschikt, die haar in staat konden stellen zelf haar weg te kiezen. Dan ware de keuze niet twijfelachtig. Zij is echter afhankelijk van beslissingen uit het moederland. Wat zij vraagt van het moederland is vrijheid van beweging en geld. De laatstgenoemde behoefte geeft, in dezen tijd, het geval 'n zorgelijk karakter. Toch zal ook een welbegrepen zuinigheid met den wensch van Suriname rekening moeten houden. Want de kolonie verzwakt snel tot een oeconomische bloedarmoede, die haar ziekte spoedig onherstelbaar kon maken. Nu kost zij practisch ongeveer vier millioen gulden per jaar aan Nederland; zonder dat wij er offers voor brengen, zullen wij niet kunnen verhinderen, dat de armlastigheid der kolonie steeds zwaarder op het budget van het moederland zal gaan drukken. De plantages, die belastingen inbrengen, verdwijnen meer en meer, de handelsbalans wordt daardoor nog ongunstiger, en er zijn geen vooruitzichten dat vervallen ondernemingen weer tot nieuw leven zouden kunnen ontwaken, tenzij zekere maatregelen worden genomen, die volgens het eenstemmig oordeel der deskundigen geschikt zijn om Suriname weer op de been te helpen. Bemoedigend is, dat met deze maatregelen slechts naar verhouding kleine sommen gemoeid zijn.

Niet alleen de overweging, dat de kolonie ons anders schatten gaat kosten, moet ons er toe kunnen brengen, de noodige middelen voor een reddingsactie beschikbaar te stellen. Suriname is nog iets meer voor Moeder Nederland dan een zorgelijke telg. Het is niet de bedoeling van onze beschouwingen over het verleden te spreken en over oude verplichtingen. Maar ook de toekomst heeft nog aantrekkelijkheden genoeg, mits wij deze in eere houden. Suriname is een mengvat van Nederlandschen geest. Het is niet een land, waar onze overheersching met haat, onverschilligheid of genegenheid wordt gedragen; want het voelt zich als een stuk van onzen staat. De goede Surinamer, of nu al zijn huidkleur zwart, rood, geel, bruin, blank, dan wel een menging tusschen twee of meer dezer kleuren is, of hij in de hoofdstad Paramaribo of in een der negervestigingen woont, zal zich niets minder Nederlander voelen dan een burger van Amsterdam of Koog-aan-de-Zaan"......

Het zij ons veroorloofd uit het artikel nog het volgende aan te halen:

„Suriname is een kolonie, die bij ons wil zijn, die geen afscheiding, geen nationale onafhankelijkheid wenscht, en die als vrijheid beschouwt: Nederlandsch te zijn.

Er is daar een gebied, iets grooter dan Java, in zijn vruchtbaar en bewoonbaar gedeelte groot genoeg om het heele Nederlandsche volk te herbergen. Het ligt buiten de zône van eenig gevaar, dat onzen Oost-Indischen bezittingen zou kunnen dreigen. Ging in de Oost — wat nooit moge gebeuren! — alles verloren, dan bleef in Suriname nog een koloniale mogelijkheid voor ons open, die ons gelegenheid genoeg zou verschaffen, onze volle krachtsinspanning te ontwikkelen; het is een pied à terre in Amerika, waar wij meer thuis zijn dan ergens anders in de buitenwereld, meer dan in onze overige koloniën incluis.

Het eenige noodige is, dat wij er wat zorg aan besteden, dat wij er nog meer heenzenden dan een jaarlijksche subsidie om het verval binnen zekere grenzen te houden en dan schoolwetten en verordeningen. Suriname mag er niet onder lijden, dat het Nederlandsch is; het moest niet zijn, dat al de bezittingen der anderen, met uitzondering van het als strafkolonie opzettelijk verwaarloosde Cayenne, het land overvleugelen. Want aan den bodem ligt het niet, en, wat men ook zeggen moge, in hoofdzaak aan de bevolking evenmin.

Het land tot bloei te brengen of in ieder geval op peil te houden, zijn wij verplicht aan onze nationale eer als koloniale mogendheid, aan ons aanzien in Amerika, waar men ons op dit punt beoordeelt naar onze praestaties in West-Indië, en aan een bevolking, die zich zoo aan ons heeft gehecht, dat wij verantwoordelijk zijn voor haar deugden en gebreken".....

....„Suriname heeft geen toekomst zonder onze hulp, ten minste als het Nederlandsch blijft en wij dit stuk Nederland niet zelf van ons afstooten. Het heeft oeconomische hulp noodig om een verval te boven te komen, waarvoor het moederland niet alle verantwoordelijkheid kan loochenen"....

Er is nog veel dat wij uit het mooie artikel zouden willen aanhalen, maar wij moeten ons bepalen tot den slotzin:

....„Waren er niet de stoffelijke zorgen, dan zou er nu reeds reden zijn om in deze dagen Suriname met bijzonder welbehagen te gedenken als een werkelijke vergrooting van Nederland in elk opzicht. Een troost in de moeilijkheden blijft ons: Wij hebben het beheer der kolonie in het gebied zelf in den laatsten tijd toevertrouwd aan mannen, die met moed en volharding zullen strijden om te redden wat te redden is."

* * *

Wij ontleenen aan de N. R. Ct. van 12 September, Ochtendbl. B. het volgende over *de Anchylostoom polikliniek te Paramaribo:*

De International Health Board der Rockefeller Foundation heeft destijds ook Suriname opgenomen als gebied van werkzaamheid bij haar wereldcampagne tegen de anchylostomiasis (zoog. mijnwormziekte); de Rockefeller-commissie onderzocht tot eind 1921 18.494 personen, van wie 90.6 % besmet bleek, allen in districten *buiten* Paramaribo.

De Burgerlijke Geneeskundige Dienst heeft nu een onderzoek ingesteld bij de stadsbevolking en opende daartoe (met zeer beperkte middelen) een kostelooze polikliniek voor anchylostoombehandeling; doel was niet slechts genezing van patiënten, doch tevens propaganda ter voorkoming van deze en dergelijke „filth borne diseases". De polikliniek, die sedert Maart 1921 is geopend, wordt geleid door een der gouvernements-geneesheeren, die er zes dagen per week een deel van den ochtend aan besteedt, bijgestaan door een helpster en 2 microscopisten. Toen er de eerste maanden propagandalectuur onder de bevolking werd verspreid om deze met doel en werkwijze der polikliniek in kennis te stellen, was de dagelijksche toeloop weldra zoo groot, dat niet ieder, die zich aanmeldde, aanstonds kon worden onderzocht. Men heeft toen de stad in wijken verdeeld en wekelijks maakte de Burgerlijke Geneeskundige Dienst bekend, welke wijk aan de beurt van onderzoek was. Later, toen mocht

worden aangenomen, dat een groot deel der armere bevolking ten minste ééns was onderzocht, werd dit systeem met verminderen van den toeloop afgeschaft. Tegenwoordig bestaat drie dagen per week gelegenheid tot eerste onderzoek; de andere dagen zijn bestemd voor de recidivisten.

De statistische gegevens van het eerste jaar (Maart 1921—Maart 1922) worden in het laatste nummer van het Geneeskundig Tijdschrift van Ned. Indië (deel 63, afl. 3, 1923) door J. W. Wolff, geneeskundig inspecteur, meegedeeld. In dat jaar bezochten 10.700 personen de polikliniek voor de eerste maal; zij behoorden tot alle leeftijdsklassen en alle standen; het armere element overwoog, doch vooral onder de kinderen waren ook velen uit den middenstand aanwezig. Ook een groot aantal rassen was mede vertegenwoordigd: negers, Britsch-Indiërs, Javanen, Europeanen, Chineezen en een groote groep der kleurlingen, die vele kruisingen bevat.

Aan de vele cijfers ontleenen wij slechts dat de Britsch-Indiërs het hoogste percentage leveren; n.l. 96 % zijn besmet; van de negers en „creolen" 70 pCt. Daar de besmetting plaats heeft door het indringen van de larven, uit een moerassigen met faeces vervuilden bodem, in de huid, baart het hooge cijfer in het algemeen en dat der Britsch-Indiërs in het bijzonder geen verwondering: Paramaribo is tropisch en vochtig, het ligt laag, en een groot deel der bevolking bewoont nog de oude „slavenwoningen" op de uitgestrekte erven achter de hoofdgebouwen; op dat erf, dat gedurende den regentijd veelal in een modderpoel is herschapen, loopen volwassenen, en vooral ook kinderen, meestal blootvoets; de Britsch-Indiërs wonen bijna allen op „grondjes" in de buitenwijken der stand en staan door den slechten toestand van woning en erf voortdurend aan infectie bloot.

Voor de behandeling koos de schrijver het ook in Nederl. Oost-Indië veel gebruikte oleum chenopodii, met een laxans; (een laxeerzout, daar de bevolking de versirekte ricinusolie als haarolie misbruikte). Op resultaten als de plantagegeneesheer met contractarbeiders in Deli bereikt moet men bij een vrije poliklinisch behandelde bevolking niet rekenen; van bevrijding van de mijnwormbesmetting kan trouwens eerst sprake zijn als de noodige hygiënische verbeteringen zijn aangebracht aan huis en erf. Toch schat de schrijver de propagandistische waarde van de anchylostoompolikliniek niet gering. Door het voortdurend contact van geneesheer, helpers en bevolking, gesteund door de dagelijksche propaganda, leert de bevolking langzamerhand de waarde kennen der individueele prophylaxe

* * *

Naar de N. R. Ct. van 13 September — Avondblad C. — verneemt, hoopt prof. Went van zijn studiereis naar Suriname eind September in ons land teruggekeerd te zijn.

Half Juli te Paramaribo met zijn zoon aangekomen, werden eerst de Raleigh-vallen in de Coppename bezocht, welke bekend zijn om de rijke Podostemonaceeënflora. Van daar uit stond een bezoek aan den nabijgelegen Volzberg op het programma, een 240 M. hooge granietrots, die te midden van het oerbosch oprijst en een typische xerophytenflora draagt.

Ten slotte een bezoek aan verschillende plantages om een indruk te krijgen van den tegenwoordigen toestand van den landbouw. Zooals bekend bezocht prof. Went 20 jaar geleden Suriname om de krullotenziekte der cacao te bestudeeren en werd toen te Paramaribo het landbouwproefstation opgericht.

* * *

De studie van dr. H. ten Kate over *den Indiaan in de letterkunde*, oorspronkelijk verschenen in De Gids van Juli 1919, daarna aangevuld in De West-Indische Gids van 1921, is thans, in verkorten vorm, opgenomen in het „Smithsonian report for 1921" (Washington, 1923).

* * *

Op de jubileumtentoonstelling 1923 in het Koloniaal Instituut te Amsterdam is er heel wat te zien van Surinaamsche ethnographica. Men zie de opsomming op blz. 37/38 van den catalogus. De tentoonstelling blijft tot 30 September geopend.

* * *

Ook de Tuinbouw- en bloemententoonstelling te Amsterdam geeft voortbrengselen van Suriname te zien, bijeengebracht in een West-Indische hut, waarvan De Telegraaf van 15 September een afbeelding geeft.

Curaçao.

Santa Barbara.

I.

Onder het opschrift *Een Grootbedrijf* heeft de „Amigoe" van 18 Augustus l.l. een belangwekkend hoofdartikel, waaraan wij het volgende ontleenen.

De steeds stijgende groei van de scheepvaart in onze haven trekt wel de aandacht. In dit nummer geven wij daarover meer bijzonderheden.

Welk een groot aandeel de *Cur. Petr. Mij.* daarin heeft, is eveneens bekend. De vorige maand leverde tot dit getal haar vloot alleen 83 stoomschepen, die met lading ruw-olie van Maracaibo in onze haven binnenkwamen. Voeg daarbij de stoomschepen, die hetzij hier een lading stookolie innamen of de schepen, die andere producten dezer Mij. bv. petroleum of gasoline naar elders vervoerden, en men begrijpt hoeveel de *Isla* tot den tegenwoordigen bloei van ons eiland bijbrengt.

Toch wordt een andere factor te veel over het hoofd gezien. Wij bedoelen *de Curaçaosche Mijnbouw Mij.*, van ouds beter bekend als de *Phosphaat-Ontginning* van Sta Barbara, met haar eigen verschepingshaven Newport.

Dat bedrijf is uren ver van de stad verwijderd. Men merkt er hier rondom de haven weinig of niets van. Alleen komt zoo nu en dan een schip, dat te Newport een lading phosphorzure kalk heeft ingenomen, even de haven binnen om hier steenkolen of stookolie voor de reis te bunkeren. Dat is alles.

In werkelijkheid is dat gelukkig nog niet alles. Deze Mij. draagt het hare bij en in niet geringe mate door de aanslagen in alle belastingen en niet het minste door het uitvoerrecht van 6 %, dat de waarde van haar product geheven wordt, tot stijving der Koloniale Kas.

De Curaçaosche Mijnbouw Maatschappij is een grootbedrijf, dat welvaart en voorspoed rondom zich heen verspreidt op ons eiland.

Doch men moet dat bedrijf met eigen oogen gezien hebben om er zich eenig denkbeeld van te kunnen vormen. Nog niet lang geleden hadden wij de eer daar door den Chef Mr.(?) Godden op die terreinen te worden rondgeleid en alles in oogenschouw te nemen.

Als men van de stad uit in drie kwartier rijdens per auto voor de poort van de oude plantage Sta Barbara aankomt, is men nog bijna 'n kwartier van de eigenlijke ontginning en van de haven Newport verwijderd. Langs een mooien rijweg, waar men bezig was een nieuwe telefoonlijn aan te leggen langs onverwoestbare ijzerbetonpalen, komt men eerst voorbij het eigenaardige antieke plantagehuis en ziet men de donkere als een reuzenmuur loodrecht tot bijna 200 Meter hoog opstijgende rotsgevaarten van den St. Barbaraberg. Ook hier ontwaart men nog geen spoor van mijnbouw. Doch wanneer men den berg in zijn geheele lengte is voorbijgereden, komt men aan de andere zijde en ziet men recht vooruit de haven van Newport met de fabrieksgebouwen en links de spoorbaan langs de helling van den berg opstijgen tot ruim 100

Meter hoogte, waar de phosphorzure kalk in groote steenklompen door nijvere handen uit den berg gekapt worden.

Zooals men weet, werden deze phosphaatlagen in het jaar 1874 doorden Heer Cornelis S. Gorsira Mzn. bij gelegenheid dat hij hier op jacht was ontdekt. Het is hier de plaats niet de verdere zeer ingewikkelde geschiedenis van deze mijnen op te halen. Na jaren lang te hebben stilgelegen is door de tegenwoordige Maatschappij de ontginning kort vóór den grooten oorlog opnieuw ter hand genomen.

Thans werken hier geregeld onder het toezicht van een 20-tal Engelsche ingenieurs een 450-tal werklieden, waarvan 300 Arubianen, en eenigen van het Venezolaansche eiland Margarita, de rest van Curaçao en Bonaire afkomstig zijn. De jongens verdienen hier nog een gulden daags, de volwassenen *f* 1.75, allen met de kost vrij (ontbijt, middag- en avondeten), terwijl verschillende bekwame ambachtslieden, timmerlui, smeden, en metselaars zelfs een dagloon van 1 tot 1½ dollar besommen. In twee ruime loodsen, waarvan elk aan 200 personen plaats biedt, vinden de arbeiders hier in hangmatten hun nachtlogies. De Arubianen hebben een aparte loods.

Slechts een heel klein percentage van deze arbeiders vindt zijn werk aan de haven en in de fabrieksgebouwen, de overgroote meerderheid zijn mijnwerkers, die gestadig de steenklompen uit den berg kappen en in de wagons laden.

(Wordt vervolgd.)

Scheepvaartbeweging.

De afgeloopen maand heeft weer een nieuw record opgeleverd voor de scheepvaart in onze haven. Het gaat nog steeds door in stijgende lijn.

Er kwamen dit jaar onze haven binnen in

Januari	104	Stoomb.	113	zeilsch.
Februari	90	„	92	„
Maart	120	„	94	„
April	120	„	105	„
Mei	139	„	94	„
Juni	136	„	104	„
Juli	143	„	107	„

A. d. C.

Jammer.

De *Amigoe* verneemt van betrouwbare zijde, dat het rapport der Reg. regl. commissie niet zal worden openbaar gemaakt, maar vermoedelijk wel om raad aan de Gouverneur gezonden zal worden.

Wij betreuren dit zeer. Op deze wijze wordt eene tijdige bestudeerinig van het vraagstuk niet in de hand gewerkt en eene vruchtbare gedachtenwisseling in tijdschrift, pers en vergadering niet bevorderd.

Voor het minst is het te hopen, dat ook de Koloniale Raad gelegenheid krijgt, zijn oordeel te zeggen.

Uit den Verren Vreemde.

Nederlandsche stemmen uit den verren vreemde.

Wij hadden het voornemen opgevat een bloemlezing te geven van hetgeen door Nederlanders van geboorte of afstamming in den vreemde gedaan en gezegd is ter medeviering van het zilveren jubileum van Koningin Wilhelmina. Maar de stof is overweldigend geworden, en de hoeveelheid der bijdragen blijft toenemen, terwijl, uit den aard der zaak, nog weken, zelfs maanden zullen verstrijken alvorens alle verslagen of mededeelingen h.t.l. bekend zullen zijn. Wij hebben daarom ons aanvankelijk voornemen opgegeven. Bij een dergelijke poging treft weer hoe ons klein volk meewerkt om den geheelen aardbol te ontginnen. Uit alle streken, uit alle oorden komt nu de stem van een Nederlandsche kolonie of nederzetting, en dan zijn er bovendien nog vele landgenooten verspreid tusschen grootere en kleinere gemeenschappen, waar zij niet talrijk genoeg zijn om een groep te vormen, die zijn oud-vaderlandsche gevoelens bij deze gelegenheid overseint. Men voelt nu weer eens hoe er ook een groot Nederland bestaat.

Hebben wij het voornemen, om de echo te zijn van het koor der stemmen van groot Nederland, laten varen, toch meenen wij de bedoeling, welke wij hadden eenigszins tot haar recht te kunnen laten komen, door de volgende aanhaling uit het hulde-adres, dat aan de Koningin is overhandigd door dr. F. V. Engelenburg, die, als speciale afgevaardigde van de Regeering der Unie van Zuid-Afrika naar ons land is gezonden: „De belangstelling en vereering voor Uwe Majesteit wordt in geheel Z. A. gevoeld, niet in het minst door de talrijke Nederlanders en oud-Nederlanders en het groot gedeelte van Z. A.'s andere bevolking, dat er zich op beroemt van Hollandsche afkomst te zijn.

En zeker is er buiten het Koninkrijk der Nederlanden geen land ter wereld, maar het welzijn van Uwe Majesteit met grooter oprechtheid begeerd wordt, dan in Z. A. het geval is."

Zoo zijn de stamgenooten overal overtuigd in vereering voor onze Koningin nergens voor anderen onder te doen.

Uit de bagno in Cayenne.

Het voorbeeld door de Nieuwe Rott. Ct. gegeven, om een van haar bekwaamste medewerkers naar Suriname te zenden, die zich daar een onbevangen oordeel over toestanden en zaken kon vormen en daarover vrijmoedig kon rapporteeren, heeft navolging gevonden. De Petit Parisien heeft Albert Londres, als bijzonder correspondent naar Fransch Guyana gezonden en deze heeft niet minder interressante berichten over de buurkolonie van Suriname gegeven, als de N. R. Ct. bracht, zij 't ook dat de aard van zijn mededeelingen en beschouwingen *een geheel andere* is.

Fransch-Guyana, meer bekend als Cayenne, is een verbanningsoord, zoowel voor misdadigers als voor staatkundig veroordeelden, dit laatste wisten wij niet. De schr. stelt 't ons voor als een streek, waar eenige duizende bannelingen hun leven slijten zonder doel, zonder hoop, in ellendig langwijlen strijdend tegen ziekten en doodende verveling. Zonder hoop, want wie de jaren van veroordeeling doorloopen heeft, moet nog eenige jaren nablijven, wie een straf van meer dan 7 jaren dwangarbeid doorstaan heeft moet levenslang in de kolonie blijven. De zoo herkregen begrensde vrijheid is, zooals A. Londres doet voelen, een hel, waarvan men in Frankrijk geen begrip heeft. Het volgende ontleenen wij t.z. aan „Het Vaderland" van 30 Augustus:

Zoolang zij hun straf uitdienen, worden zij slecht gevoed, gekleed en geherbergd, alles zoo weinig mogelijk, maar daarna laat men hen eenvoudig los. Slechts indien zij invloedrijke vrienden hebben, komen zij in de stad terecht, anders leven zij als arbeiders bij de posten, die aan den rand van de wildernis zijn en waar zij aan de vreeselijke malaria ten ondergaan. Een dezer mannen zeide tot den journalist, dat het veel beter ware terug in het bagno te komen.

Het leven van deze menschen is zoo ontzettend, dat men den verslaggever nauwelijks gelooft. In staat van dierlijke vervuiling, vijftig samen in een lokaal opgesloten, brengen zij den tijd door met kaartspelen. Allen loopen er met naakt bovenlijf, getatoueerd met alle woorden, die hun ongeluk moeten uitdrukken, en met vuile, dubbelzinnige inscripties.

Het bagno is geen strafinrichting, zegt Albert Londres, het is een plaats, waar slechts planloos het menschelijk lijden wordt bevorderd. Langzaam gaan allen er te gronde.

Ver weg in de wildernis is post 24. Londres is er met den gouverneur naar toe gegaan om den wegaanleg te zien. Maar een weg is er op heel Guyana nog niet, na al die zestig jaren arbeid zijn er een 24 K.M. aangelegd, die nog vrijwel onbruikbaar zijn. Onder toezicht van opzichters werken er de bannelingen blootsvoets in het moordende klimaat. De voeten zijn een en al wond, de mijnwormziekte heeft hen aangetast, allen lijden aan buikziekten.

Londres betrad een kooi, waarin op een werkploeg van honderd 48 ijlend van de koorts lagen, onder muskietengaas, maar zóó, dat armen en beenen buiten het bed uitstaken, terwijl zwermen muskieten er overheen zoemen. De anderen werken aan het omhakken van de woudreuzen en het aanleggen van den grooten verkeersweg!

Nog een staaltje van den toestand. Kilometer 10 is een gevaarlijk punt. De opzichter — en telkens hooren wij dat de verslaggever dergelijke ongehoorde gevallen opnoemt! — is een gek. Wie voorbij den post moet, maakt liefst een verren omweg, want de waanzinnige heeft een geweer, waarmee hij graag in het rond schiet van uit zijn deurpost. Hij heeft den oorlog meegemaakt.

Zij kwamen langs den post en spraken met den ongelukkige. Hij was bezig lange slingers te maken van rauw vleesch, dat hij aan reepen sneed, daarna tegen bederf vrijwaarde door het met kamfer te prepareeren en deze heerlijkheden bewaarde hij om ze eens per week in een kist naar zijn vrienden in Cayenne te zenden. De gouverneur en de journalist hoorden dit van de omstaanders. Men bedenke daarbij, dat dit vleesch het rantsoen was voor den heelen post en dat de andere mannen zich moesten tevreden stellen met de beenderen en wat daar nog aan zat.

In Cayenne zullen weldra talrijke Duitschers dwangarbeid

moeten verrichten, na voor het lijdelijk verzet, dat zij gepleegd hadden, te zijn veroordeeld.

Men kan zich indenken, wat zulk een leven voor ontwikkelden moet beteekenen, geheel afgezien van welke nationaliteit zij zijn. Reeds door de zaak Dreyfus is de belangstelling op de vreeselijke Isles du Salut gevallen.

Een ernstig onderzoek na de brieven in de Petit Parisien lijkt dringend noodzakelijk, aldus besluit „Het Vaderland", en dit is ook het oordeel van de Fransche pers, die door deze onthullingen is opgeschrikt.

Mededeelingen.

Van het Dagelijksch Bestuur:

Op de Cour van 13 September 1923 ten Hove van gelukwensching bij gelegenheid van Hr. Ms. 25-jarig Regeeringsjubileum, heeft het Bestuur der Vereeniging Oost en West zich doen vertegenwoordigen.

Van Boeatan:

Ook de Raad van Beheer van Boeatan, wier streven, van hare oprichting af, de hooge belangstelling genoot van het Koninklijk Huis en van H. M. de Koningin in het bizonder, was op die Cour vertegenwoordigd.

Van den Bond van Surinamers in Nederland:

Het Bestuur van den Bond van Surinamers in Nederland heeft medegewerkt aan de opvoering van het tooneelstuk „Rondom de Koningslinde", welk stuk op 6 September in den Stadsschouwburg te Amsterdam in tegenwoordigheid van Hare Majesteit de Koningin werd vertoond.

Suriname had in dit stuk een pakkend moment: Terwijl allen in groote feestvreugde bijeen waren, werd plotseling het geluid van een vliegmachine gehoord; doodsche stilte. En achter de coulissen riep de heer Dr. *Royaards* met een stentorstem: „Suriname zendt twee afgevaardigden per vliegmachine". Dan begint de feestvreugde weer en verschijnen Mej. *A. Sohns* (een tooneelspeelster) en Mej. *Annie Gemmel*, beiden in Surinaamsche kottomissie-dracht op het tooneel. Mej. *Sohns* droeg op haar hoofd een bos bacoven (hier weer bananen genoemd) en bood dat aan de jubileerende Vorstin aan met een toepasselijke toespraak.

De Surinaamsche kleederdracht viel zeer in den smaak.

Mej. *C. E. Oever* heeft op verzoek van den Bond zich belast met het aankleeden van bovengenoemde dames in den Stadsschouwburg.

Van het Bureau voor Handelsinlichtingen:

WEST-INDIE.

De heer *A. W. Drost*, Landbouwconsulent bij het Departement van Landbouw, in Suriname (tijdelijk in Nederland, zal op Maandag 17 September a.s. des namiddags van 2—5 uur in het Bureau voor Handelsinlichtingen, Oudebrugsteeg 16 Amsterdam, zitting houden.

Hun, die belang stellen in handelsrelaties in Ned. West-Indië, zal door den heer Drost iedere gewenschte inlichting worden verstrekt.

Van het Comité voor Ind. Lezingen en Leergangen:

VIERDE KOLONIALE VACANTIECURSUS VOOR GEOGRAFEN.

In aansluiting aan ons vorig bericht omtrent bovengenoemden cursus kunnen wij thans mededeelen, dat deze zal worden gehouden van 27—29 December a.s. te Amsterdam, in de groote gehoorzaal van het Laboratorium voor Gezondheidsleer, Mauritskade 57 (Oosterpark). Het programma vermeldt: Prof. Dr. J. Wanner, hoogleeraar te Bonn: „Die Geologie von Celebes, speciell vom ökonomischen Gesichtspunkte"; Dr. L. F. de Beaufort, hon. conservator van het Koninklijk Zoölogisch Genootschap „Natura Artis Magistra", te Amsterdam: „De Fauna van Celebes"; Vertooningen van rolprenten van Celebes met toelichtende mededeelingen van den heer L. van Vuuren, lector aan de Universiteit van Amsterdam; Dr. Alb. C. Kruyt, zendeling te Pendolo (Midden-Celebes), tijd. te 's-Gravenhage: „De volken, die Midden-Celebes bewonen, en de wijzen van hunne lijkbezorging".

Tijdens den leergang zal in het gebouw der afdeeling Volkenkunde van het Koloniaal Instituut, Keizersgracht 690, eene tentoonstelling van ethnografica zijn ingericht, welke voor de deelnemers toegankelijk is.

Op Vrijdag 28 December zal des avonds gelegenheid bestaan tot het bezichtigen van een mailboot der Stoomvaartmaatschappij „Nederland".

De deelneming is opengesteld voor leeraren in de aardrijkskunde aan inrichtingen voor voorbereidend hooger, voor middelbaar onderwijs en tot opleiding van onderwijzers(essen), benevens voor studenten in de aardrijkskunde en aanverwante vakken van wetenschap. Van de deelnemers zal eene bijdrage van ƒ 3.— geheven worden.

Elke deelnemer ontvangt kosteloos een geschrift, aangevende de hoofdlijnen van de voordrachten, alsmede de daarbij eventueel behoorende tabellen en cijfers.

Inlichtingen verstrekt de Secretaris-Penningmeester der Commissie van Voorbereiding, Dr. H. H. Zeijlstra Fzn, Zwolscheweg 65, Deventer, Postrekening No. 66084, bij wien men zich vóór 15 October a.s. door storting van bovengemelde bijdrage als deelnemer kan opgeven.

Van het Informatie-Bureau:

VOOR DEN INDISCHEN DIENST ZIJN BESTEMD:

Mej. M. de Vries, Zeeburgerdijk 29, Amsterdam; Mej. H. Tonville, Mej. E. Verdonk, Mej. A. W. Nelis, W. A. Hoeve, allen te Den Dolder; Mej. R. Wanrooy, Molenpad 39, Winterswijk, allen als verpleegster 1ste klasse bij het krankzinnigenwezen.

Mej. Th. M. C. van der Kallen, Prov. Ziekenhuis te Santpoort, als verpleegster.

F. M. Brand, Eusebiusplein 10, Arnhem, als onderwijzer.

P. D. van Noordenne, Benedeneinde D. 20, Sliedrecht, als Controleur 2de klasse bij den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst.

H. W. Buitenhuis, van Rosendaelstr. 22, Nijmegen, als onderwijzer.

Mutaties van 12 tot 19 Sept. 1923.

Nieuwe Leden.

Jhr. J. C. F. von Mühlen, kapitein ter zee, Adjudant van H. M. de Koningin, Den Haag, Laurens Reaelstr. 3. ƒ 5.
W. E. Bernelot Moens, Utrecht, Frederik Hendriklaan 94. ƒ 5.
Mevr. G. E. Spirlet, Apeldoorn, Soerensche Weg 40. ƒ 5.
A. Rompies, Controleur Pandhuisdienst, Poerwokerto (Banjoemas), ƒ 5.

Afschrijven.

A. H. J. Canters, Rotterdam, Parklaan 34.

Adresveranderingen.

H. J. Voskuil, Leeraar K. M. A., van: Hotel Dennenoord te Ginneken, naar: Sophiastraat 29 te Breda.
C. J. Pluygers, van: Rotterdam, Diergaardelaan 48, naar: Kampen.
A. C. Bouman, Amsterdam, van: Wijttenbachstr. 37 huis, naar Spinozastraat 25II.
Mr. H. F. de Boer, van: Parkweg 15, Deventer, naar: Haagweg 90, Rijswijk, ƒ 5.
Mevr. J. Holle-Maier, van: Wassenaar, naar: Den Haag, Mesdagstraat 7.
J. Swartjes, oud-Luit.-Kolonel, van: Den Haag, Snelliusstr. 57, naar: Nice, 38 Rue Hérold.
K. W. K. Leeksma, 1ste Luit. Inf., van: Haarlem, Lindenstr. 51, naar: Bandoeng O. v. O.
Ds. E. Klaassen, Predikant, van: Bennekom, op den Hullenberg, naar: Weltevreden, Dep. v. O. en E.
H. J. Bussemaker, Controleur B.B., van: Den Haag, Bleiswijkstraat 56, naar: Weltevreden, Dep. B. B.
S. L. F. Catalani, Hoofdcommies P. en T., van: Den Haag, Willem de Zwijgerlaan 36, naar: Weltevreden, Hoofdbureau P. en T.
D. Jansen, Ingenieur S.S., van: Den Haag, Laan van Meerdervoort 540, naar: Weltevreden, Hoofdbureau S. S.
F. van Gulick, Onderwijzer, van: Madioen, naar: Den Haag, Scheveningsche Veer 10. ƒ 5.
Mej. P. J. Keuchenius, Onderwijzeres, van: Salatiga, naar: Rijswijk, Koninginnelaan 36. ƒ 5.
J. B. Angenent, Douane-Ambtenaar, van: Soerabaya, naar: Palembang.
W. F. R. Essed, Arts, Weltevreden, van: Verlengde Atjehweg 3, naar: Celebesstraat 3.
F. R. Scherius, Oud-Hoofdingenieur, van: Hotel zum Falkenstein, Herrenalb (Schwarzwald), naar: Hotel Minerva te Mérax.
J. H. Heijl, Landbouwconsulent, van: Den Haag, Suezkade 107, naar: Buitenzorg, Dep. van Landbouw.
Y. P. Visser, Candidaat Ind. Ambt., Rotterdam, van: Afrikaanderplein 12B, naar: Boergoensche straat 96a.

Vereeniging „OOST en WEST".

HOOFDBESTUUR: Heulstraat 17, 'S-GRAVENHAGE.

STUDIE-COMMISSIE. Jongelieden. Ouders of Voogden van alle landaarden in Oost- en West-Indië, die **gratis hulp** wenschen voor het zoeken van kamers of kosthuizen, voor afhalen van boord, voor toezicht op de studie, voor beheer van gelden, enz. ten behoeve van hun kinderen of pupillen, kunnen zich — onder opgave van de noodige gegevens — wenden tot het Bureau der Gedelegeerden der Studie-Commissie. Adres: Prins Mauritsplein 23, Den Haag.

INFORMATIE-BUREAU ten behoeve van personen, die een werkkring zoeken in Nederl. Oost- of West-Indië of daartoe hunne kinderen of pupillen willen opleiden, ook voorlichting verstrekkende op elk gebied aan personen van Indië komende of aanraking met Indië zoekende. Men wende zich tot den Secretaris, Heulstraat 17, 's-Gravenhage, Telef. H. 4519, Bureau-uren 10—12 v.m. en 2.30—4 n.m. Schriftelijke verzoeken om inlichtingen zonder bijvoeging van porto voor de beantwoording worden als regel buiten beschouwing gelaten.

TEHUIS VOOR INDISCHE STUDENTEN, Prins Mauritsplein 23, Den Haag. Gelegenheid voor Studeerenden van alle landaarden uit Oost- en West-Indië tot logeeren, koffiedrinken en dineeren; logeeren f 1,50, noenmaal f 0.75 en diner f 1.—. Aanvragen te richten aan den heer J. C. HIETINK, Directeur.

TEHUIS VOOR NEDERLANDSCH-INDISCHE BEDIENDEN, „Persinggahan", van Boetselaerlaan 2, 's-Gravenhage, waar Nederlandsch-Indiërs een tijdelijk onderkomen en hulp en raad kunnen vinden. Indische bedienden, die met een familie naar Indië willen terugkeeren, een dienst zoeken of van dienstbetrekking willen veranderen, wenden zich tot den Directeur, den Heer F. DE MUNNIK, Telef. Scheveningen No. 248

*** Bij het INFORMATIE-BUREAU van de Vereeniging „Oost en West", Heulstraat 17 en de Firma MARTINUS NIJHOFF, Lange Voorhout 9, Den Haag, zijn de navolgende werkjes verkrijgbaar:

a. 1. **Een boekje over onze Oost voor hen, die er niet geweest zijn.** (Tweede druk).
Prijs: **f 0.50** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

2. Onze Oost. II. **Iets over den Inlander en zijn Zieleleven,** door T. J. BEZEMER.
Prijs: **f 0.05** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

b. Onze West Tweede druk bestaande uit:
1. **De Kolonie Suriname,** door FRED. OUDSCHANS DENTZ;
2. **De Kolonie Curaçao,** door Mr. B. DE GAAY FORTMAN.
Prijs: **f 0.50** en f 0.06 frankeerkosten.

c. Staats- en particuliere betrekkingen in onze Overzeesche Bezittingen: Werkkring en Vooruitzichten.

No. I. **De Bestuursambtenaren in Nederl.-Indië.** (2de, geheel omgewerkte druk met 8 foto's.)
Prijs: **f 0.75** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. II. **De Geëmployeerde bij de Javasuiker-Industrie.** (2de verbeterde druk).
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. III. **De Rechterlijke Ambtenaar in Nederlandsch-Indië.** (2de verbeterde druk).
Prijs: **f 0.50** per exemplaar en f 0.02 frankeerkosten.

No. IV. **De Ingenieur in Nederlandsch-Indië.** (2de verbeterde druk).
Prijs: **f 0.75** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. V. **De Ambtenaar bij het Boschwezen in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. VI. **De Ambtenaar bij het Onderwijs in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. VII. **De Vooruitzichten van den Nederlandschen Arts in Nederlandsch-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. VIII. **De Ambtenaar bij den dienst der in- en uitvoerrechten en accijnzen in N.-Indië.**
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. IX. **De Ambtenaar bij de Gouvernements-Marine in Nederl.-Indië.** (Opnieuw herzien).
Prijs: **f 0.20** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. X. **De Ambtenaar bij den Post-, Telegraaf- en Telefoondienst in Nederl.-Indië.**
Prijs: **f 0.25** per exemplaar en f 0.06 frankeerkosten.

No. XI. **De Geëmpl. bij de Rubber-(caoutch.) cultuur en bij eenige Bergcultures in N.-Indië.**
Prijs: **f 0.40** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

No. XII. **Onze Koloniën.** Prijs **f 0.35** per exemplaar en f 0.04 frankeerkosten.

Serie I.

No. 1. Nederlandsch-Indië en de handel.
" 2. Indische toestanden gezien door een inlander.
" 3. Het leven van den bestuursambtenaar in het binnenland.
" 4. Sarikat-Islam.
" 5. De Suikernijverheid in Nederlandsch-Indië.
" 6. De afschaffing van de laatste heerendiensten op Java.
" 7. Denkbeelden der Inlanders van onzen Indischen Archipel omtrent het ontstaan van ziekten.
" 8. De Europeesche vrouw in Indië.
" 9. De bosschen van Nederl.-Indië, hunne benutting en verzorging.
" 10. Over de Kolonie Suriname.

Serie II.

No. 1. De militaire positie van Nederlandsch-Indië.
" 2. Het Javaansch tooneel.
" 3. Het spoor- en tramwegwezen in Nederlandsch-Indië.
" 4. De theecultuur op Java.
" 5. 's Lands Plantentuin te Buitenzorg.
" 6. Een doode taal in Indië.
" 7. De inlandsche dorpsgemeenschap op Java.
" 8. De rijstteelt in Nederlandsch-Indië.
" 9. De Javaan gelijk hij schijnt en is.
" 10. Brandende Koloniale Vraagstukken.

Serie III.

No. 1. Over Bali en zijne bewoners.
" 2. Bevloeiing in Nederlandsch-Indië.
" 3. Kindercriminaliteit in Nederlandsch-Indië.
" 4. Indische Scholen onder de Oost-Indische Compagnie.
No. 5. Nederlanders in Indië.
" 6/7. Het Nederlandsch-Indisch Volkscredietwezen.
" 8. Het leven van den Europeeschen militair in Ned. Oost-Indië
" 9. De Slavernij in Oost-Indië.

N.B. Beleefd verzoek bij bestelling het kostende vooraf per postwissel toe te zenden aan het INFORMATIE-BUREAU, Heulstraat 17, 's-Gravenhage.

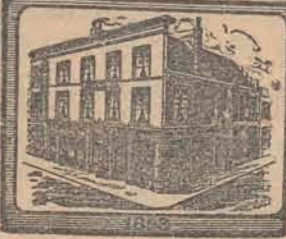
Bovenstaande werkjes zijn ook verkrijgbaar bij den Hoofdvertegenwoordiger der Vereeniging in Ned.-Indië, den Heer Mr. K. FAUSER, Soemenep (Madoera).

Afdeeling 'S-GRAVENHAGE.

Het Secretariaat-Penningmeesterschap der Afdeeling 's-Gravenhage is gevestigd **Heulstraat 17** (zetel Hoofdbestuur).

Huishoudelijke en Keuken-Artikelen

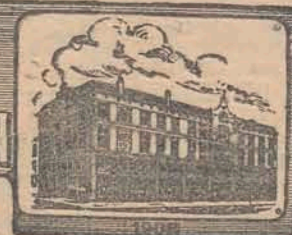
Kolen- en Gasfornuizen

FRANS VAN WIJK & ZONEN

24 VLAMINGSTRAAT - DEN HAAG

TELEPHOON 773

Baden en Geysers

Gas- en Elec. Ornamenten

Haarden en Kachels

Ibach

Wereldmerk

L. C. JACOBI voorheen J. F. CUIJPERS

'S-GRAVENHAGE - SOERABAYA

Regentesselaan 123 bij Regentesseplein Tel. M. 1403

Wendt U voor

Huur en Huurkoop, Inruilen, Repareeren, Stemmen en Transporteeren

tot bovenstaande in Nederland en Buitenland het **meest bekende adres.**

GROOTSTE voorraad, BESTE merken.

SPECIAAL ADRES VOOR TROPEN-PIANO's

UITSLUITEND ORIGINEELE MERKEN.

WANNEER GIJ

Dames- of Heeren-Kleeding wilt laten Oppersen, Repareeren, Keeren, Moderniseeren, Vermaken, opnieuw Voeren, onzichtbaar Stoppen, kortom wat gij maar wilt, ga dan naar

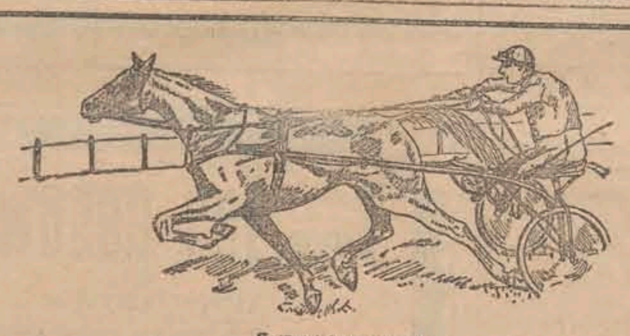
Kleermakerij „UNICUM"

Anna Paulownastraat 30a, Tel. M. 4947

DEN HAAG

De prijs wordt steeds VOORUIT bepaald.

EVEN VOORRYDEN

De Paardenwereld

Geïllustreerd Weekblad

GEWIJD AAN

Draverijen, Rensport, Concours-Hippique, Fokkerij, Hoefbeslag, enz.

Abonnement (franco per post) f 6.- per jaar, desgewenscht te betalen in 2 halfjaarlijksche termijnen van f 3.—.

Bevat o.m. de officiëele programma's van de Draverijen en Rennen dit jaar te houden op Duindigt.

AFZONDERLIJKE NUMMERS van dit blad zijn à f 0.20 verkrijgbaar aan de Spoorweg-Kiosken te Alkmaar, Amersfoort, Amsterdam (1e en 2e perron), Apeldoorn, Bussum, Den Haag (H. S.), Gorinchem, Haarlem, Hilversum, Leiden, Rotterdam (Maas en Hofplein), Tiel. Daarenboven te 's-Gravenhage in HILLEN'S Sigaren-Magazijn, Prinsestraat 134 en Goudenregenstraat hoek Laan v. Meerdervoort, en bij de Uitgevers: Nobelstraat 20.

A. SCHRÖDER & Co.

GROENMARKT 25-26-28 's-GRAVENHAGE

Onze **Herfst-Artikelen** komen geleidelijk binnen.

Wollen Ondergoederen

CONFECTIE

voor DAMES en KINDEREN

BESCHIKBAAR.

Magazijn „NEDERLAND"

KATTENBURG & Co.

AMSTERDAM, DEN HAAG, UTRECHT, HAARLEM

ROTTERDAM

Uitrustingen voor de Tropen

Op aanvrage toezending van catalogus

Onze reizigers zijn door het geheele land te ontbieden.

VERHUIZINGEN PER

Auto-Tapissières

H. VAN DEN BOLD

APELDOORN :: TELEF. No. 273

Holland-Canada Hypotheekbank

's-Gravenhage - Winnipeg

Directie: Mr. J. D. P. TEN BOSCH te 's-Gravenhage - J. G. COSTER te Winnipeg

95